

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Zneužití šintó v období fašizace Japonska a během druhé světové války a jeho důsledky

Misuse of Shinto During the Rise of Fascism in Japan and During the Second World War and
Its Consequences

Vypracoval: Václav Kouba

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Dita Nymburská

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a jen s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne

Podpis.....

Anotace

Práce se zabývá problematikou zneužití šintó a japonské mytologie v období před a během druhé světové války. Podává historické nastínění sledovaného období. Dále se věnuje šintoistickému náboženství a především jeho státní formě známé jako kokka šintó. Také se snaží najít prvky mytologie, které mohly být zneužity japonskou propagandou, a pomocí analýzy odpovědí na krátkou anketu určit názor dnešních Japonců na šintó. Cílem práce je zjistit, jakým způsobem bylo šintó zneužito a jestli došlo i ke zneužití japonské mytologie. Druhým cílem je zjistit náhled dnešních Japonců na šintó a na japonskou mytologii.

Klíčová slova: náboženství, šintó, kokka šintó, propaganda, japonská mytologie

Děkuji Mgr. Ditě Nymburské za odborné vedení mé práce, cenné připomínky, trpělivost a vstřícný přístup.

Obsah

Ediční poznámka	7
Úvod.....	8
1 Historický a společenský vývoj v období Meidži (1868-1912) až konec druhé světové války ...	10
1.1 Náboženství.....	10
1.2 Vzdělávání.....	13
1.3 Ústava Meidži a naplňování snu Meidži	13
1.4 Společnost, myšlenkové proudy v Japonsku.....	17
1.5 Křesťanství v moderním Japonsku.....	19
1.6 Cesta ke druhé světové válce, výsledek války.....	21
2 Šintó	24
2.1 Šintó (神道).....	24
2.2 Státní šintó.....	28
2.2.1 Nacionalizace šintoismu.....	28
2.2.2 Oddělení státu a náboženství, oddělení rituálu a náboženství	31
2.2.3 Oficiální a neoficiální svatyně.....	34
2.2.4 Zřízení státního šintó	36
2.2.5 Státní šintó a jiná náboženství	39
2.2.6 Konec státního šintó	41
3 Japonská mytologie	44
3.1 Rozdělení japonské mytologie	44
3.2 Památky obsahující japonskou mytologii.....	44
3.3 Zrození bohů a stvoření Japonska podle <i>Kodžiki</i>	46
3.4 Nejdůležitější božstva.....	47
4 Náhled dnešních Japonců na šintó a jeho případné zneužití.....	51
Závěr.....	57
Resumé	59
Seznam pramenů a literatury.....	60

Ediční poznámka

V práci jsem na většině míst využil českou transkripci japonských výrazů. Jedinou výjimku tvoří bibliografické odkazy, které jsem ponechal v původní anglické transkripci. Japonská jména uvádím v původním pořadí, čili příjmení – jméno. Japonské výrazy jsem ve většině případů opatřil v závorce jejich znakovou podobou. Naopak pokud využívám výraz v češtině, v závorce uvádím jeho znakovou podobu a čtení v české transkripci.

Úvod

Téma bakalářské práce zní „Zneužití šintó v období fašizace Japonska a během druhé světové války a jeho důsledky“. Toto téma jsem zvolil, protože jsem se v minulosti zabýval germánskou mytologií, a tak jsem chtěl podrobněji prostudovat problematiku šintó a s tím spojené japonské mytologie. Zneužití germánské mytologie a možné zneužití šintoismu a japonské mytologie by mohlo skrývat určité analogické prvky. V průběhu studia na Univerzitě Palackého v Olomouci jsem se seznámil s japonskou mytologií v jednom ze základních spisů této problematiky, kronice *Kodžiki*. Zároveň, protože germánská mytologie byla využita a zneužita v období druhé světové války, jsem chtěl zjistit, jestli k něčemu podobnému nedošlo i v případě šintó a japonské mytologie. Dále mě také zajímalo, jak dnešní Japonci na šintó potažmo mytologii nahlíží.

Šintó a japonská mytologie jsou pevně spjaty s původem Japonců a japonského státu. Historie Japonska sahá až do roku 660 př. n. l., kdy údajně došlo k jeho založení. Založení Japonska předcházely kosmogonické procesy, během kterých se zrodilo obrovské množství bohů japonského panteonu a japonské ostrovy. Význam šintó a japonské mytologie spočívá i v tom, že podle nich je panovník Japonska potomkem nepřerušené linie, která sahá až k japonské bohyni slunce Amaterasu. Šintó jako původní japonské náboženství hrálo důležitou roli v uchování národní identity. Z toho důvodu na něj kladla vláda důraz, když bylo zapotřebí sjednotit národ pro boj ve druhé světové válce. I když je v dnešní době v Japonsku mnoho jiných náboženství, šintó přežívá v každodenním životě Japonců.

Obsahem této bakalářské práce je historický vývoj Japonska ve sledovaném období. Pro lepší pochopení dané problematiky je důležité nastínit události, které formovaly Japonsko v době před a během druhé světové války. Dále obsahuje charakteristiku japonského tradičního náboženství šintoismu. Součástí je i podkapitola o kokka šintó, které bylo vytvořeno vládou z původního šintó. Kokka šintó je totiž jednou z věcí, která mohla být určitou formou zneužití japonského náboženství během války. Jedna z částí práce se zabývá nastíněním základních charakteristických rysů japonské mytologie a jejího případného zneužití. Dále práce obsahuje názory dnešních Japonců na šintó.

Cílem práce je vyzkoumat, jestli a jakým způsobem byly šintoismus a japonská mytologie zneužity v období před a během druhé světové války. Druhým cílem je pomocí analýzy odpovědí dnešních Japonců zjistit jejich vztah a názor na šintó případně na japonskou

mytologii. První kapitola se zabývá historickým a společenským vývojem Japonska v inkriminovaném období. Druhá kapitola má dvě dílčí podkapitoly. První z nich popisuje šintó jako takové a druhá je věnována odvozenému kokka šintó, rozebírá jeho vznik, vývoj a následný zánik s koncem druhé světové války a příchodem spojenecké okupace. Třetí kapitola podává základní informace o japonské mytologii. Konkrétně popisuje kosmogonický proces a nejdůležitější z božstev japonského panteonu. Závěrečná kapitola se skládá z analýzy odpovědí Japonců na otázky krátké ankety ohledně jejich současného vztahu k šintó a japonské mytologii.

1 Historický a společenský vývoj v období Meidži (1868-1912) až konec druhé světové války

Pro lepší pochopení problematiky možného zneužití šintó v japonském kontextu je podle mého názoru relevantní zaměřit se nejdříve na historické události a změny v japonské společnosti, které se udály před vypuknutím druhé světové války. Počátky výše zmíněných změn lze najít již v období Meidži. Velmi známým a důležitým heslem této doby bylo slovní spojení bohatá země, silná armáda (japonsky 富国強兵 – fukoku kjóhei¹), což znamenalo velmi silný důraz na vojenskou sílu a prosperitu národa. Japonci se v této době zaměřili na dosažení svých cílů a naplnění jejich snu stát se bohatou zemí se silnou armádou. Zde je možné spatřit určitou analogii s předválečným děním v Německu. Je velmi pravděpodobné, že si Japonci v té době neuvědomovali pozdější negativní dopad na budoucí generace.

1.1 Náboženství

Na přelomu období Tokugawa (1603-1868) a Meidži se v souvislosti s ukončením politiky izolace a otevřením Japonska světu naskytlá příležitost získat poznatky ze Západu, který byl v té době rozvinutější než Japonsko. Z toho důvodu se projevila tendence japonské společnosti přejímat cizí vlivy přicházející ze Západu, i když ne vždy šlo o přejímání bezproblémové a dobrovolné. Příkladem dobrovolného přejímání je postoj knížat k západnímu náboženství, kdy se knížata nechala pokřtít, což jim umožnilo snadnější přístup k obchodu se Západem. Uzavření Kanagawské dohody² by mohlo reprezentovat ne úplně pozitivní událost, která vzešla z kontaktu mezi Japonskem a Západem.³

Přejímání západních vlivů vrcholilo v 80. letech 19. století. S tímto fenoménem souvisí vývoj v problematice náboženství v Japonsku. Než došlo ke kontaktu se západními mocnostmi, fungovala v Japonsku dvě primární náboženství, šintoismus a buddhismus.

¹ Heslo bohatá země, silná armáda nahradilo dřívější slovní spojení uctívejte císaře, vyžeňte barbary (japonsky 尊皇攘夷 – sonnó džóí), které bylo využíváno v předcházejícím období Tokugawa (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. druhé, dopl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. str. 138).

² Kanagawská dohoda (japonsky 日米和親条約 – Ničibeí Wašin Džójaku) byla uzavřena komodorem Perrym a Tokugawským šógunátem v roce 1854 a obsahovala usnesení o otevření přístavů Šimoda a Hakodate americkému obchodu a poskytnutí přístřeší americkým námořníkům, kteří ztroskotali v okolí Japonska. Taktéž předcházela následujícím nerovným smlouvám zajišťujícím exteritorialitu (REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 123-124).

³ MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. Praha: Fighters Publications, 2007. str. 257

Křesťanství, které se zde poprvé objevilo v 16. století, nehrálo významnou roli. Západní vlivy s sebou opět přinesly křesťanství, což stále bylo náboženství Japoncům relativně cizí. S příchodem nové vlny křesťanství se objevily samozřejmě problémy, které museli Japonci řešit.⁴

Zpočátku se křesťanství setkala v Japonsku s velkou nedůvěrou. To vedlo mnohdy k pronásledování křesťanských komunit. Za zmínku stojí například roky 1868-1872 a zásahy proti tajným komunitám přežívajícím v oblasti Urakami⁵. Západní diplomati na tyto události reagovali negativně. Náboženská situace v Japonsku se neustále vyvíjela (nyní už ve prospěch křesťanství) a v 80. letech 19. století začala platit náboženská tolerance. V této době se už tedy nedá hovořit jen o dvou primárních náboženských směrech, ale o třech, buddhismu, šintoismu a křesťanství.⁶

Svou úlohu v náboženském vývoji v Japonsku hrála od 19. století i tzv. nová náboženství. Tento pojem zahrnuje duchovní směry a náboženská hnutí, která vznikala ve zmiňovaném období, například Tenrikjó (天理教), Gedacukai (解脱会) nebo Sóka Gakkai (創価学会)⁷. Pověštinou je zakládaly významné duchovní osobnosti.⁸

Před příchodem období Meidži nejevila veřejnost o „domácí“ náboženství šintoismus a o konfucianismus příliš velký zájem. Šintoismus se ovšem po začátku zmiňovaného období dostal do popředí zájmu. Získal na důležitosti především ve spojení s hnutím ústícím v obnovu císařské moci. Roku 1869 byla založena rada šintoistického kultu (japonsky 神祇官 – Džingikan) a Japonci se v té době snažili o zřízení šintoisticky orientované vlády. Tyto snahy

⁴ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 158

⁵ Od roku 1790 do konce období Tokugawa se vyskytlo několik případů pronásledování křesťanů. Šlo o oblast Urakami v letech 1790-1791 a 1792-1794, oblast Amakusa v letech 1805-1806, oblast Ósaka 1827-1829, opět oblast Urakami 1840-1841, 1856-1860, a 1867 (NOSCO, Peter. Secrecy and the Transmission of Tradition: Issues in the Study of the “Underground” Christians. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. March 1993, vol. 20, no. 1 [cit. 2012-08-09]. Dostupné z: <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/jjrs/pdf/386.pdf> str. 22).

⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 159-160

⁷ Náboženství Tenrikjó založila roku 1838 Nakajama Miki (1798-1887). Věřící se mají věnovat očistě osobního života, aby dosáhli pravé duchovní radosti. Gedacukai založil Okano Eizó (1881-1948) v roce 1929. Toto náboženství klade hlavní důraz na uctívání kami a duchů předků a na duchovní rozvoj pomocí sebereflexe. Sóka Gakkai je buddhistické hnutí, které založil Makiguči Cunesaburó (1871-1944) v roce 1930. Nejdůležitějším principem tohoto náboženského hnutí je učení založené na Lotosové sútře, které propagoval mnich Ničiren (1222-1282) ve 13. století (EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: Mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Praha: Prostor, 1998. str. 177-180).

⁸ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: Mnoho tradic na jedné svaté cestě*. str. 179

ale nakonec neměly dlouhého trvání, protože šintoismus v této formě neměl institucionálně ani intelektuálně co nabídnout, a brzy ustaly. I když tyto prvotní pokusy o znovuzkříšení šintoismu neuspěly, vláda kontrolovala a podporovala důležité svatyně. Tato podpora nakonec vyústila v násilnou odluku od buddhismu.⁹

Na jaře roku 1868 došlo k zavedení koncepce odloučení buddhismu a šintoismu (japonsky 神仏分離 – šinbucu bunri; také překládáno jako oddělení bohů (kami) a buddhů). Konkrétně šlo o odstranění všeho buddhistického ze šintoisticko-buddhistických svatyní. Tato událost hrála klíčovou roli ve vývoji moderního japonského šintoismu.¹⁰

V období Tokugawa mělo buddhistické náboženství kontrolu nad mnohými šintoistickými svatyněmi. V této době také platila povinnost občanů náležet k některé z oficiálně povolených buddhistických sekt operujících na japonském území. Šlo o tokugawské nařízení o registraci v buddhistických chrámech¹¹. Výše zmiňovanou kontrolu nad šintoistickými svatyněmi vláda svým zásahem zrušila a majetek se navrátil do rukou šintoistického kněžstva. V souvislosti s násilnou odlukou od buddhismu propukaly protibuddhistické bouře. Během nich občané zničili mnohá umělecká díla a církevní majetek. Tento zásah proti buddhismu měl ale i jistý pozitivní dopad. Toto náboženství se probralo z mnohaleté letargie, což bylo patrné například na vzestupu Právě sekty Čisté země (japonsky 浄土真宗 – Džódo Šinšú).¹²

Při zmiňovaných bouřích docházelo také k pronásledování buddhistických kněží. Uklidnění přišlo až na konci 19. století. Kněží zrevidovali učení a snažili se je přiblížit novému životu. Někteří z nich vycestovali do Evropy za účelem studia západní filozofie a křesťanství.¹³

⁹ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 161

¹⁰ ANTONI, Klaus. The “Separation of Gods and Buddhas” at Ōmiwa Jinja in Meiji Japan. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. Spring 1995, vol. 22, no. 1/2 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30233540> str. 139

¹¹ Zavedený systém se nazýval záruka dávaná chrámem (japonsky 寺請 – terauke) a od 30. let 17. století ho využívala japonská náboženská inkvizice například k odhalování tajných křesťanů. Šlo o povinnou registraci novorozenců a od 18. století rodin u místních chrámů (BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987. str. 125).

¹² REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 161

¹³ HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953. str. 328

1.2 Vzdělávání

V souvislosti se změnami v japonské společnosti probíhajícími od počátku období Meidži považují za důležité zmínit i otázku vzdělávání. V oblasti vzdělávání byly patrné dva trendy, snaha o centralizaci a autoritářství, které se objevily na konci 80. let 19. století a vrcholily kolem roku 1890. Za pomyslný vrchol lze považovat Císařský edikt o výchově (japonsky 教育ニ関スル勅語 – Kjóiku ni kansuru Čokugo). Edikt stanovil konfucianismus preferovanou ideologií. Z toho vyplýval důraz na společenskou harmonii¹⁴ a lojalitu vůči trůnu. Japonská společnost ovšem toto nařízení nepřijala jednomyslně. Negativní postoj vůči výše zmiňovanému nařízení zaujali například někteří intelektuálové.¹⁵

Od roku 1910 měly děti obou pohlaví příležitost navštěvovat místní koedukované školy. Výuka probíhala ve věku 6 až 12 let. Po absolvování základní školy mohly děti pokračovat na druhém stupni škol, od 12 do 17 let, nebo na středních a vyšších středních školách. V té době bylo v Japonsku založeno pět státních univerzit. Tyto univerzity se nacházely v Sapporu, Sendaji, Tokiu, Kjótu a Fukuoce. Povinný byl pouze první stupeň vzdělání.¹⁶

Autoritářský přístup ke vzdělávání umožnil indoktrinaci mas prostřednictvím školského systému. Na přelomu století již nebylo příliš populární přejímat všechno ze Západu. Jako protiváha k západním vlivům se Japonci vraceli ke studiu čínské a japonské literatury a důraz kladli i na japonské dějiny. Možnost důkladné indoktrinace už od školního věku vedla k nebezpečí a problémům pro budoucnost Japonska.¹⁷

1.3 Ústava Meidži a naplňování snu Meidži

Velmi významnou událostí, která měla vliv na vývoj společnosti a přístupu k náboženství, byla příprava a následné vydání ústavy Meidži (japonsky 明治憲法 – Meidži Kempó). V souvislosti s přípravou ústavy se formovala také oficiální státní doktrína, která se

¹⁴ Konfucius pokládal rodinu za záruku stability společenského řádu. Z jeho pohledu byla nejvýznamnější oddanost rodičům (BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. str. 102).

¹⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 165-166

¹⁶ MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 301

¹⁷ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 166-167

skládala z posílení centralizované kontroly nad vzděláváním a opouštění napodobování západních společenských zvyků. Duchem Meidži transformace byl na postavu císaře vázaný nacionalismus. Během přípravy této ústavy došlo k oficiální interpretaci původu císařského rodu.¹⁸

V roce 1882 začal platit Císařský edikt o vojenských zásadách (japonsky 軍人勅諭 – Gundžin Čokuju). Tento edikt obsahoval ustanovení, že velení armády a námořních sil je v rukou císaře. Ve skutečnosti bylo ovšem velení jednotlivých složek japonské armády v rukou generálů. Tímto vojenské síly zároveň získaly větší nezávislost na vládě, což nevyhnutelně znamenalo problémy do budoucna, a v konečném výsledku to mělo katastrofální důsledky pro celé Japonsko.¹⁹

Ústava Meidži vstoupila v platnost 11. února 1889. Toto datum má i svou symbolickou hodnotu, protože v tento den bylo údajně v roce 660 př. n. l. založeno mytické Japonsko²⁰. Ústava obsahovala nejrůznější práva a povinnosti občanů (svoboda slova, tisku, náboženského vyznání, právo být voleni do parlamentu a jmenováni do civilních a vojenských úřadů atd.). Byla zde ovšem podmínka, že výše zmíněné platí až na výjimky podle zákona²¹, což vládě umožňovalo v případě potřeby zasáhnout a docílit změny práv, jak bylo zapotřebí.²²

Ústava byla darem císaře. Ten měl také jako jediný právo na změnu ústavy. Nicméně nikdy tohoto práva nevyužil a ústava platila ve stejném znění od jejího vstoupení v platnost až do porážky Japonska a následné okupace ze strany Spojenců. Tento dokument, jak jsem zmiňoval již dříve, definoval pozici císaře. „*Císař byl prohlášen posvátným a nedotknutelným a stal se zdrojem moci jako potomek dynastie, která vládla v nepřetržité linii po věky*“²³. Fakt,

¹⁸ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 175

¹⁹ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 175-176

²⁰ 11. února roku 660 př. n. l. založil mytologický první japonský císař Džimmu, člen linie bohyně slunce Amaterasu, Japonsko. Džimmu byl potomkem Ninigiho, kterého Amaterasu vyslala, aby vládnul Japonsku. Po mnoha peripetiích se Džimmu usadil v Kašihaře, kde si také postavil palác. Následně založil stát, který dnes známe pod názvem Japonsko, a chopil se vlády (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006. str. 59).

²¹ Práva platila, pokud zákon neurčí jinak. Vláda mohla pomocí legislativy práva opět odebrat (GOODMAN, Carl F. *The Rule of Law in Japan: A Comparative Analysis*. 2nd rev. ed. Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, c 2008. str. 35).

²² HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 272

²³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 176

že císař ústavu japonskému lidu daroval, přispěl k následnému zvýšení jeho popularity mezi obyvatelstvem. Oblíbenost se také nadále zvyšovala jeho stykem s lidmi, čímž se jim zároveň přiblížil. Tzv. splnění snu Meidži²⁴ následovalo po tomto veskrze pozitivním vývoji.²⁵

Císař mohl také zasahovat do činnosti orgánů výkonné moci. Ústava zřídila nejvyšší poradní orgán císaře, tzv. tajnou radu (japonsky 枢密院 – Súmicuin), která se skládala z 27 členů jmenovaných císařem a byla nezávislá na vládě i na parlamentu. Mezi další císařovy pravomoci patřilo vyhlášení války a uzavírání míru, uzavírání mezinárodních smluv, jmenování a odvolávání vysokých vládních a vojenských hodnostářů a svolávání a rozpouštění parlamentu.²⁶

V Japonsku byl v období Meidži populární slogan bohatá země, silná armáda. Zmiňovaný sen Japonců se splnil několik let po zavedení ústavy Meidži. Japonsko skutečně dosáhlo svého cíle stát se bohatou zemí se silnou a efektivní armádou. Tento fakt jenom potvrdilo vítězství Japonska nad Čínou a Ruskem. Zmiňované válečné konflikty označovaly určitý mezník v dějinách Japonska symbolizující počátek zahraniční expanze a budování japonského impéria.²⁷

Prvním z výše zmíněných konfliktů byla čínsko-japonská válka (japonsky 日清戦争 – Niššin sensó). Boje se odehrávaly mezi lety 1894 a 1895. Bodem sporu, který vyústil ve válečný konflikt, byla Korea. Válka neměla dlouhého trvání a vítězně z ní vyšlo Japonsko. Pro Čínu z tohoto jejího neúspěchu vyplývaly nepříjemné důsledky ve formě Šimonosecké mírové smlouvy (japonsky 下関条約 – Šimonoseki Džójaku). Musela se vzdát Tchaj-wanu, poloostrova Liaotung a přístavu Port Artur. Navíc bylo její povinností uznat nezávislost Koreje a platit válečné reparace Japonsku.²⁸

Bohužel pro Japonce zasáhly cizí mocnosti (Rusko, Německo, Francie) a Japonsko se následně mělo vzdát poloostrova Liaotung. Důvodem pro tento zásah byly hlavně ruské

²⁴ Pojem sen Meidži používají Reischauer a Craig ve své knize *Dějiny Japonska*. Já si pod ním představuji japonskou snahu stát se bohatou zemí se silnou armádou, kterou Japonci zrealizovali vítězstvím nad Čínou a Ruskem.

²⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 176

²⁶ VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986. str. 354-355

²⁷ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 184

²⁸ HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 273

ambice v Mandžusku a Koreji. Nicméně tato demonstrace síly Japonska udělala dojem na západní mocnosti, a i když Japonci přišli o výše zmiňované území, došlo k revizi nerovnoprávných smluv a Velká Británie se zřekla exteritoriality²⁹. Další státy Británii postupně následovaly.³⁰

Ruský zásah do japonských záležitostí se neobešel bez následků. Napjaté vztahy mezi Rusy a Japonci vyvrcholily druhým výše zmiňovaným konfliktem, rusko-japonskou válkou (japonsky 日露戦争 – Ničiro sensó). Opět se nejednalo o dlouhý válečný spor. Válka začala v roce 1904 a skončila o rok později v roce 1905. Nyní se sféra zájmu oproti předchozímu konfliktu rozšířila. Nešlo už tedy jenom o nadvládu v Koreji. Dalším bodem sporu se stalo území Mandžuska. I z této války vyšlo Japonsko vítězně. Rusko muselo po porážce v rusko-japonské válce na mírové konferenci v Portsmouthu uznat japonské zájmy v Koreji. Rusové také museli vyklidit Mandžusko. Tento krok byl pro Japonce výhodný, protože si mohli pronajmout poloostrov Liaotung, a užívání Jihomandžuské železnice až po Čangčun³¹ bylo dalším privilegiem, které Japonci po porážce Ruska získali.³²

Ani v tomto konfliktu ovšem Japonsko nedosáhlo všech svých cílů. Jedním z požadavků bylo placení válečných reparací. Japonsko však nebylo schopno Rusy donutit tyto reparace platit. Rusko to omlouvalo tím, že Japonsku už připadla část ostrova Sachalin. Japonská společnost tento fakt přijala s určitou mírou zklamání. Nicméně to, že si Japonsko udrželo svou nadvládu nad Koreou, znamenalo usnadnění anexe Koreje Japonskem v roce 1910.³³

Dění ve světě (hlavně tedy v Evropě) mezitím nevyhnutelně směřovalo k vypuknutí první světové války. Japonci v té době zaujali místo po boku Britů jako jejich spojenci. Protože se stěžejní část bojů první světové války odehrávala převážně na území Evropy,

²⁹ Ještě během čínsko-japonské války v roce 1894 se Anglie londýnskou smlouvou vzdala svého nároku na exteritorialitu (HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 273).

³⁰ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 185-186

³¹ Jihomandžuská železnice spojovala Charbin s přístavem Port Artur na poloostrově Liaotung. Společně s Východočínskou železnicí znamenaly vojenskou, ekonomickou a politickou výhodu pro Rusko. Proto o ni Japonskojevilo zájem (ELLEMAN, Bruce A. a Stephen KOTKIN. (eds.). *Manchurian Railways and the Opening of China: An International History*. Armonk, NY: M. E. Sharpe, c 2010. str. 237).

³² HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 274-276

³³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 187-188

Japonsko se do zmiňovaných akcí zapojovalo jenom minimálně. Spojenectví znamenalo pro Japonsko získání dalších území. Pod japonskou nadvládu se dostaly německé koloniální državy ve východní Asii a v Tichomoří. Konkrétně se jednalo čínskou provincii Šantung a německé námořní základny na Mariánském souostroví, Marshallových ostrovech a na Karolínách.³⁴

1.4 Společnost, myšlenkové proudy v Japonsku

Na přelomu století nedocházelo jenom k vojenským konfliktům a teritoriální expanzi. Zajímavým způsobem se měnila i japonská společnost. V tradiční japonské rodině přetrvávaly živé konfuciánské společenské normy. Významné rozdíly panovaly mezi městským životem a životem vesnickým. Na venkově bylo velmi běžné, že tamní společnost držela pospolu. Důležitou součástí vesnického života byl duchovní život a obřady ve svatyních a chrámech. Zde se navíc projevovala solidarita uvnitř komunity. Naproti tomu život ve městech byl zpravidla svobodnější a městský životní styl se velmi výrazně lišil od toho vesnického. Městský a vesnický život se tedy nijak výrazně neodlišoval od života v Evropě či Americe 19. století.³⁵

Dalším typickým znakem městské společnosti byl stále se navyšující počet studentů. V této době také vznikly pojmy jako mobo (modan boi = modern boy) nebo moga (modan garu = modern girl). Mladá generace ve městech se také snažila žít životním stylem 3S (sport, screen = film, sex). To byly hlavní sféry jejich zájmu. Z výše uvedených příkladů je patrné, že v té době panovaly velké rozdíly mezi městem a venkovem, a k tomu se navíc připojil hluboký generační rozpor. Pro ilustraci je zajímavé nahlédnout na strukturu běžné japonské domácnosti. V jednom domě často žily pospolu až tři generace; prarodiče, kteří byli vychováni za éry Tokugawa, rodiče, kteří pocházeli z období Meidži a mladá generace, která se snažila žít stylem, který byl zmíněn již výše.³⁶

S příchodem éry Meidži bylo zrušeno staré třídní rozdělení, což umožnilo například ženám postoupit dále na cestě ke kompletní emancipaci. Zákony nahlížely na všechny lidi

³⁴ MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 324-325

³⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 200-201

³⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 204-205

stejně. Také rolníci a řemeslníci měli úplnou svobodu, co se změny práce nebo místa pobytu týče.³⁷

Se změnami v japonské společnosti přišly nové myšlenkové proudy. Sjednocujícím faktorem byl pro mnohé problém s kulturní identitou. Tento problém zapříčinilo obrovské přejímání západních vlivů na počátku období Meidži. V Meidži ústavě byl zmíněn pojem kokutai (国体³⁸). Jedna z interpretací vysvětluje kokutai jako ideu naprosté jedinečnosti japonské národní pospolitosti. Jak jsem zmínil již dříve, císařský rod byl definován jako jediná císařská linie věčná a neporušená, na jejímž konci se nalézal panující císař, který byl posvátný a nedotknutelný. Japonskému lidu byly připisovány ctnosti, které ostatní národy nemají. Nejdůležitější z těchto pozitivních vlastností byla oddanost císaři.³⁹

Reischauer a Craig dále uvádí: „*Kokutai byla interpretována v konfuciánských termínech jako imanentní a věčný řád a císařský rod coby věčně trvajícím stejně tak jako Nebesa a Země*“.⁴⁰

Pod pojmem kokutai je možné si představit osobitý charakter japonských institucí a procesu vlády. Konotace slova kokutai se nachází například v Císařském ediktu o výchově z roku 1890. Nejvýznamnějším rysem kokutai byl nacionalismus, který na přelomu 19. a 20. století nebyl typický jenom pro Japonsko. Nicméně Japonsko bylo k podlehnutí nacionalismu velmi náchylné. Pojem kokutai v sobě obsahoval i smysl pro stát, jehož struktura odpovídala hierarchickému řádu rodiny. Zároveň zde fungovala praxe, že starší členové nejprve problematiku náležitě prodiskutovali, a pak vynesli rozhodnutí.⁴¹

³⁷ MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 299-300

³⁸ Kokutai v doslovném překladu znamená struktura státu. Profesor Anzu Motohiko tvrdil, že pokud je stát považován za formu, to, co ji naplňuje, je kokutai. Jinými slovy kokutai pro něj znamená císařský stát (KITAGAWA, Joseph M. The Japanese “Kokutai” (National Community) History and Myth. *History of Religions* [online]. Feb. 1974, vol. 13, no. 3 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1061814> str. 209). „Anzu Motohiko (1912-1985) byl významným učencem a také vedoucím katedry japonské kultury na univerzitě Kokugakuin“ (PICKEN, Stuart D. B. *Sourcebook in Shinto: Selected Documents*. Westport, Conn.: Praeger, 2004. str. 262).

³⁹ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 206-207

⁴⁰ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 209

⁴¹ MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 294-296

Hozumi Jacuka⁴² označil Japonsko za tzv. rodinný stát. Podle jeho názoru na problematiku původu japonského národa jsou Japonci potomky společného národního předka. Tento předek je společný jak Japoncům, tak i císaři. Z tohoto tvrzení podle něj vyplývalo, že obyvatelé Japonska náleželi k jedné rase a i duchovně byli jednotní. Tyto názory se poté dostaly i do školních učebnic. Již dříve jsem zmiňoval, že japonské školství bylo účinným prostředkem k indoktrinaci národa ve školním věku. Fakt, že se výše zmíněné názory dostaly do školních učebnic, toto tvrzení jenom nadále potvrzují. Před první světovou válkou došlo k revizi učebnic. S touto revizí byl do učebnic zaveden nábožensky podbarvený kult císaře.⁴³

V japonském prostředí se spojila historie a šintoistický mýtus. To v praxi znamenalo, že císař reprezentoval morální řád a zároveň byl přímým potomkem bohyně slunce Amaterasu⁴⁴, což ho činilo nedotknutelným. Uesugi Šinkiči⁴⁵ propagoval koncept absolutistické monarchie. V tomto názoru byl císař neodmyslitelně spjat se státem. Nicméně všeobecně lidé preferovali liberálnější, mezinárodně orientované přístupy. Dříve podle konfuciánských tradičních představ byla společnost neměnná, ale tento názor byl zastaralý a nové představy ho odmítaly. Vnímání tokugawského výkladu pojmu kokutai se zredukovalo na definici postavy císaře, oddanost, synovskou úctu a harmonii. Podle šintoistických představ se svět lidí od světa božstev příliš nelišil. Tyto dva světy v podstatě splývaly. Z toho důvodu nebylo příliš problematické považovat císaře za boha.⁴⁶

1.5 Křesťanství v moderním Japonsku

V této podkapitole se věnuji křesťanství, protože je evropskému kontextu blízké a hrálo významnou roli při kontaktech Japonska se Západem. Zároveň se zabývalo problémy, které byly závažné, ale Meidži vláda se jim nevěnovala (jak zmiňuji dále). Křesťané byli také

⁴² Hozumi, Jacuka (1860-1912) se narodil v Ehime jako syn samuraje z klanu Uwadžima. Jedná se o učence, který se zabýval studiem ústavy a také kokutaie (Hozumi, Yatsuka. *Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. National Diet Library, c 2004 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/325.html>).

⁴³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 209

⁴⁴ Amaterasu je šintoistickou bohyní slunce a patří mezi nejvýznamnější zástupce japonského panteonu. Od ní se táhne nepřerušovaná linie japonských císařů. Podrobněji se jí věnuji v kapitole o japonské mytologii.

⁴⁵ Uesugi Šinkiči (1878-1929) vystudoval Tokijskou univerzitu a vyučoval zde ústavní právo. Stejně jako jeho mentor Hozumi se věnoval studiu ústavy. Byl aktivní v konzervativních politických hnutích (MILLER, Frank O. *Minobe Tatsukichi: Interpreter of Constitutionalism in Japan*. Berkeley: University of California Press, 1965. str. 298).

⁴⁶ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 209-210

schopni rozpoznat nebezpečí, které hrozilo záruce náboženské svobody po zavedení kokka šintó, protože neuznávali jeho koncepty.⁴⁷

V 90. letech 19. století se v Japonsku zvedla nová vlna nacionalismu a křesťanství ustupovalo z venkova do středních městských vrstev. Zároveň o křesťanství projevovali zájem intelektuálové. Křesťanství se v Japonsku vyskytovalo ve všech svých formách. Mám na mysli katolicismus, pravoslaví a protestantismus.⁴⁸

Prvním proudem, který do Japonska přišel, byl katolicismus. V roce 1614 ovšem šógun Tokugawa Iejasu⁴⁹ zavedl zákaz křesťanství. Křesťanští misionáři a mnozí z japonských křesťanů museli odejít do exilu do Macaa a Manily. V důsledku zákazu se kněží museli skrývat a věřící se víry mohli vzdát nebo zemřít jako mučedníci. Nagasaki bylo centrem katolicismu a zde také přežívaly skupiny tajně vyznávající křesťanskou víru. Když byl v roce 1873 zrušen zákaz křesťanství, katolíci, kteří byli nuceni se schovávat před pronásledováním, se mohli vrátit k praktikování své víry.⁵⁰

Zastoupeno bylo i pravoslaví. Tuto víru přinesl do Japonska ruský pravoslavný kněz Nikolaj Kasatkin (sv. Nikolaj). V roce 1861 přišel do Hakodate. Přeložil důležité modlitební knihy pravoslaví do japonštiny a také nechal postavit katedrálu (Chrám vzkříšení páně v Tokiu), které bývá přezdíváno ニコライ堂 (nikorai dó – chrám sv. Nikolaje). Počátkem 20. století církev postihly politické a ekonomické problémy.⁵¹

Třetí formou byl protestantismus. Jeho ideje přitahovaly zejména intelektuály a v neposlední řadě také samuraje. Protestantismus se objevil v Japonsku kolem poloviny 19. století. V roce 1859 ho s sebou přinesli angličtí a američtí misionáři, i když v té době stále

⁴⁷ Blíže se problematice kokka šintó a náboženské svobody věnuji v podkapitole 2.2.5 Státní šintó a jiná náboženství.

⁴⁸ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 215

⁴⁹ Tokugawa Iejasu (1546-1616) byl jedním ze sjednotitelů Japonska. Byl pokračovatelem sjednotitelských snah Ody Nobunagy (1534-1582) a Tojotomiho Hidejošiho (1536-1598). Založil Tokugawský šógunát (MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 173, 191).

⁵⁰ MIYAZAKI, Kentaro. Hidden Christians in Contemporary Nagasaki. *Crossroads: A Journal of Nagasaki History and Culture* [online]. Summer 1993, no. 1 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: http://www.uwosh.edu/faculty_staff/earns/miyazaki.html

⁵¹ Orthodox Church in Japan. *World Council of Churches* [online]. World Council of Churches, c 2012 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.oikoumene.org/en/member-churches/regions/asia/japan/orthodox-church-in-japan.html>

ještě platil zákaz křesťanství v roce 1614. První japonský protestant se nechal pokřtít v roce 1865. Japonští protestanti založili roku 1872 v Jokohamě první protestantskou církev.⁵²

Křesťanská víra byla výjimečná mimo jiné i tím, že projevovala zájem o problémy, kterým vláda Meidži nepřikládala důležitost nebo se jim prostě nechtěla věnovat. Prvním problémem, o který projevovali křesťané zájem, byla otázka vyššího vzdělání žen. Na přelomu století nebylo nijak očekáváno, že by ženy dosahovaly takového stupně vzdělanosti jako muži. Dalším pozitivním zásahem křesťanů bylo otevírání sirotčinců. V japonské společnosti se vyskytovaly skupiny tzv. nečistých, kterým se běžná společnost vyhýbala a v podstatě s nimi nechtěla mít nic do činění. Křesťané se snažili zmiňované komunity pomáhat. Lidé z křesťanských komunit se také angažovali v práci v chudinských slumech. Dále se snažili vydobýt prostitutkám rovnoprávné postavení. V souvislosti se zájmem o vyšší vzdělání žen se křesťané také aktivně účastnili v hnutích za práva žen.⁵³

Na to, že křesťanství bylo náboženství Japonsku v podstatě úplně cizí, si našlo mezi Japonci své stoupence, což ovšem platilo pro všechna nová náboženství, která se nějakým způsobem prosazovala. Vyzdvihují to proto, že se křesťanství dokázalo alespoň do nějaké míry prosadit, i když stojí na velmi odlišných základech než například buddhismus. Ten také přišel do Japonska jako cizí náboženství, ale svou podstatou byl šintoismu a Japoncům blízký. Výše zmiňované snahy křesťanů jsou chvályhodné a je nepochybné, že měly pozitivní vliv na vývoj japonské společnosti, ale bohužel neměly dlouhého trvání. S blížící se druhou světovou válkou se Japonci od křesťanství čím dál více odkláněli, protože se do popředí začal dostávat šintoismus a jeho národní forma kokka šintó.

1.6 Cesta ke druhé světové válce, výsledek války

V roce 1929 zasáhla svět tzv. světová hospodářská krize⁵⁴, která je považována za jednu z příčin druhé světové války. Japonsko bylo touto krizí také postiženo (bankovní krize a krachy menších bank, nárůst nezaměstnanosti, snížení příjmů dělníků atd.). To, že se v Itálii

⁵² MIYAHIRA, Nozomu. Japanese Protestantism to the Present Day. MCGRATH, Alister E. a Darren C. MARKS. (eds.) *The Blackwell companion to Protestantism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2004. str. 209

⁵³ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 216

⁵⁴ Světová hospodářská krize zasáhla Ameriku a Evropu mezi roky 1929-1939. Šlo o ekonomický propad, který začal v Americe, a pak se šířil do celého světa (About the Great Depression. *Department of English* [online]. University of Illinois, c 1999-2011 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.english.illinois.edu/maps/depression/about.htm>).

dostali k moci fašisti a v Německu nacisti, mělo vliv na vzestup antidemokratických sil v Japonsku. Japonci Německo velmi obdivovali, už v minulosti využili pruský vzor při přípravě jejich vlastní ústavy, a když Němci obětovali demokracii ve prospěch autoritářské militaristické politiky a tento způsob fungoval, byl to jen další důvod pro následování německého příkladu.⁵⁵

Světová hospodářská krize začala ve Spojených státech amerických a brzy se rozšířila do celého světa. Nejhorší zásah utrpěla právě ekonomika USA. Naopak Japonsko krize ovlivnila relativně málo. Hospodářská krize zasáhla Japonsko až začátkem roku 1930. Jedním z jejích projevů byla cenová deflace, která byla díky větší flexibilitě japonské cenové struktury neobvykle rychlá mezi lety 1930 a 1931. Rychlá deflace napomohla udržet rozumnou míru poklesu japonské výroby. Japonsko se začalo z krize zotavovat společně s Německem na podzim roku 1932. Spojené státy a většina Evropy vstoupily do fáze vzestupu až v roce 1933. V Japonsku úspěšně využili fiskální politiku mezi lety 1932 a 1934, když vláda vynaložila více peněžních prostředků na vojenské účely, což mělo za následek výrazný schodek státního rozpočtu. Toto ve spojení s dostatečnou peněžní expanzí a podhodnoceným jenem pomohlo postavit japonskou ekonomiku zpět na nohy.⁵⁶

Co se otázky mytologie v předválečném a válečném období týče, je myslím vhodné srovnat Japonsko s Německem, protože je možné v této oblasti vysledovat určité paralely. V Japonsku nebylo potřeba oprašovat archaické mýty. Ty totiž přežívaly v tradiční oblasti japonské kultury. Tento fakt velmi usnadnil obhajobu japonské teritoriální expanze. Japonci vystupovali jako členové osvoboditelské mise, která měla za cíl zbavit zemi západních utlačovatelů. Odpůrce těchto praktik posílali političtí vůdci do vězení. Německo využívalo jako prostředek pro ospravedlnění vojenské agrese germánskou mytologií. Mýty nebyly chápány jako historická pravda. V Německu nebyl problém s uvedením mýtu do souladu s vědou. Ti, kteří stáli proti nacistické moci, byli posíláni do koncentračních táborů.⁵⁷

⁵⁵ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 239-240

⁵⁶ ROMER, Christina D. Great Depression. In: *Econometrics Laboratory Software Archive* [online]. 20. December 2003 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: http://elsa.berkeley.edu/~cromer/great_depression.pdf

⁵⁷ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 258-259

Ve druhé světové válce stálo Japonsko na straně Německa a Itálie proti Spojencům⁵⁸. Výsledkem bojů druhé světové války byla porážka států Osy⁵⁹. V Japonsku lidé s koncem výše zmiňovaného konfliktu zaujali negativní postoj vůči militarismu. Japonská společnost se zřekla politiky svých bývalých státních špiček a v celé společnosti byl patrný pocit viny za prohřešky Japonska ve druhé světové válce. Výrazně to zachytili například literární autoři ve svých dílech. Konkrétní skupinou, která dávala výrazně najevo pocit viny, byli například intelektuálové. Tento pocit cítili hlavně vůči asijským zemím, které Japonsko během války okupovalo. Po válce také došlo k odloučení šintoismu od státu. Postava císaře nebyla nadále považována za posvátnou a za svrchovaného vládce Japonska. Dalším důsledkem událostí druhé světové války bylo oslabení mýtu a následná sekularizace státu. Nicméně po prvotním šoku se Japonsko po válce relativně rychle vzpamatovalo a začalo s novým budováním státu na válkou poničené zemi.⁶⁰

Po konci války následovala spojenecká okupace. V čele okupačních spojeneckých sil stál generál Douglas MacArthur⁶¹. V souvislosti s kapitulací provedla okupační správa očistu Japonska. Odstranila politické špičky, které byly zodpovědné za zatažení země do války. Jedním z prvních cílů bylo zavedení nové ústavy. Ústava Meidži z roku 1889 pozbyla platnosti a v roce 1947 byla zavedena ústava nová.⁶²

⁵⁸ Jako Spojenci se označují státy, které utvořily ve druhé světové válce spojení proti státům Osy. Hlavními členy této koalice byla Velká Británie, Sovětský svaz a Spojené státy americké (WWII Behind Closed Doors: Stalin, the Nazis and the West. Glossary. *WWII Behind Closed Doors: Stalin, the Nazis and the West* [online]. Community Television of Southern California, c 2009 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/behindcloseddoors/glossary.html>).

⁵⁹ Osa bylo vojensko-politické uskupení států stojících proti Spojencům ve druhé světové válce. Prvními členy bylo Německo a Itálie a později přistoupil další člen, Japonsko (WWII Behind Closed Doors: Stalin, the Nazis and the West. Glossary. *WWII Behind Closed Doors: Stalin, the Nazis and the West* [online]. Community Television of Southern California, c 2009 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.pbs.org/behindcloseddoors/glossary.html>).

⁶⁰ REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. str. 259

⁶¹ Generál Douglas MacArthur (1880-1964) byl armádní důstojník USA, který se stal nejvyšším velitelem spojeneckých sil zodpovědným za okupaci Japonska a zavedení demokracie ve zmiňovaném státě (HORNER, David. MacArthur, Douglas (1880-1964). *Australian Dictionary of Biography* [online]. Australian Dictionary of Biography, c 2006-2012 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://adb.anu.edu.au/biography/macarthur-douglas-10890>).

⁶² MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 354-356

2 Šintó

2.1 Šintó (神道)

Šintoismus je tradičním japonským náboženstvím. Význam znaků, ze kterých se termín šintó skládá, znamená cesta božstev (神 – kami/šin = bůh, 道 – miči/tó, dó = cesta). Šintoismus je polyteistické náboženství, které je založeno na animistických představách, a při jeho formování byl také důležitý šamanismus. Systém obřadů a nauky pochází přibližně z počátku našeho letopočtu. Další důležitou charakteristikou je absence jediného stvořitele. Jednotlivá kami ztělesňovala různé přírodní síly a jevy. Mezi šintoistická kami se počítají také veškerá božstva zmiňovaná v *Kodžiki* nebo *Nihonšoki*. Nejvýše stojí bohyně Amaterasu, která je sice nejdůležitější postavou japonského panteonu, ale nevládne absolutní mocí. Kdykoliv je třeba něco rozhodnout nebo vykonat, nejdříve se poradí s ostatními bohy.⁶³

V období mezi 6. a 8. stoletím n. l. docházelo v Japonsku k intenzivnímu přejímání vlivů z kontinentu. Jednalo se o pro Japonsko nové myšlenkové proudy, zejména buddhismus a konfucianismus. Následně se domácí šintoismus a kontinentální buddhismus vyvíjely souběžně. Tento vývoj měl v 8. století za následek vznik tzv. rjóbu šintó (兩部神道). Šlo o amalgám buddhismu a šintoismu, který se v češtině nazývá dvojjediné (duální) šintó. Tento amalgám nahlížel na šintoistická božstva jako na inkarnace buddhistických božstev. Také pojem tzv. kami-hotoke (神仏⁶⁴) se využíval v této problematice.⁶⁵

Buddhismus přišel do Japonska z Indie přes Čínu a Koreu v 6. století n. l. V japonských učebnicích se tradičně uvádí rok 538 n. l. jako rok formálního přijetí buddhistického náboženství japonským dvorem. V *Nihonšoki* stojí, že tehdy potřeboval panovník korejského království Pekče nutně vojenskou pomoc od Japonců a k žádosti připojil sochu buddhy Šákjamuniho a několik svitků súter s tím, že jejich obsah je státu velmi

⁶³ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 145

⁶⁴ Pojem kami-hotoke vznikl spojením výrazů pro šintoistická božstva (kami) a buddhy (hotoke). Šlo o představu, že buddhové občas získají formu některého šintoistického božstva. Například sluneční bohyně Amaterasu ztotožňovali se slunečním buddhou Dainičim njoaiem. Běžní Japonci časem začali považovat kami a hotoke za jedno a totéž, a tím se zavedl pojem kami-hotoke (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 86-87).

⁶⁵ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 145

prospěšný. Japonci se zprvu neměli k uctívání sochy buddhy, aby si nenahněvali své kami, ale po nějaké době se odhodlali. Následně přišla epidemie, což vnímali jako projev hněvu japonských kami, a tak se sochy buddhy Japonci zbavili⁶⁶, aby si své bohy opět usmířili.⁶⁷

Buddhismus a šintoismus téměř po celou dobu japonské historie bezproblémově koexistovaly a zajímavým projevem jejich společné existence byla bezpochyby koncepce hondži suidžaku (本地垂迹⁶⁸), která interpretovala šintoistická božstva jako manifestace buddhistických světců. Dále také šintoistická božstva sloužila jako ochranné entity pro buddhistické chrámy zakládáné v sousedství šintoistických svatyní.⁶⁹

Za významného teoretika v oblasti šintoismu lze považovat japonského historika a státníka jménem Kitabatake Čikafusa (1293-1354), který žil na přelomu období Kamakura a Muromači. Jde o autora velmi vlivného díla *Kronika přímého následnictví božstev a císařů* (Džinnó Šótóki). Toto dílo položilo základy představě o japonské unikátní nadřazenosti ostatním národům díky neporušené následnické linii sahající až k božským panovníkům zmiňovaným například v *Kodžiki*. Tento spis také o pár století později napomohl ke vzkříšení nacionalistické formy šintoismu a hrál důležitou roli v moderní nacionalizaci Japonska.⁷⁰

V průběhu dějin se šintoismus měnil a vyvíjel. V období Tokugawa docházelo k omezeným snahám šintó očistit od ostatních vlivů. V této době konfucianismus ovlivnil

⁶⁶ Kronika *Nihonšoki* zachycuje tyto události v záznamu z října roku 552. Panovník království Pekče, král Songmjong (523-554), vyslal do Japonska poselstvo, které neslo zmiňované předměty. V té době vládnul v Japonsku císař Kimmei (509-571) a ten se po poradě se svými rádci rozhodnul pro uctívání sochy buddhy. Jeden z rádců byl pro uctívání, dva byli proti. Rádce hlasující ve prospěch dostal na starost uctívání sochy buddhy a vystavěl pro tento účel i chrám. Později přišla epidemie, která připravila o život mnoho lidí. Dva rádci, kteří stáli proti uctívání, naléhali na panovníka, že jde o odplatu šintoistických božstev. Císař Kimmei vyslyšel jejich rady a nařídil odstranění sochy buddhy. Rádci sochu hodili do naniwského kanálu a vypálili chrám, kde byla socha uctívána (BOWRING, Richard. *The Religious Traditions of Japan 500-1600*. New York: Cambridge University Press, 2005. str. 15-16).

⁶⁷ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: Mnoho tradic na jedné svaté cestě*. str. 44-45

⁶⁸ „Termín hondži suidžaku označuje představu, že buddhistická božstva se dočasně objevují jako šintoistická božstva, aby duchovně zachránila vnímavá stvoření v Japonsku. Kami jsou tedy manifestacemi (suidžaku; doslovně stopy; neboli formy, které se objevují ve světě, aby zachránilo vnímavá stvoření) buddhistických božstev a buddhistická božstva jsou hondži (doslovně původní formy) šintoistických božstev (a sice jejich pravá forma a podstata). Tyto dvě entity tvoří nerozdělitelný vztah“ (SATŌ, Masato. Honjisuijakusetsu. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 30. 3. 2007 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1356>).

⁶⁹ EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: Mnoho tradic na jedné svaté cestě*. str. 58

⁷⁰ Kitabatake Chikafusa. *Encyclopædia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, c 2012 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/319600/Kitabatake-Chikafusa>

šintoismus. Důraz byl tudíž kladen na společenskou hierarchii a uctívání vládce. S příchodem období Meidži se začaly objevovat počátky kokka šintó⁷¹ a v této době se šintoismus stal oficiálním státním náboženstvím Japonska. Císař pocházel z rodu, který byl pomocí nepřerušené linie spojen s bohyní slunce Amaterasu (dynastický šintoismus). Důležitým druhem šintó byl i šintoismus deifikující postavu císaře (tennoismus⁷²). Nezanedbatelnou roli hrála také rituální čistota, jejíž dopad lze vidět ve snaze očistit kokka šintó od cizích vlivů.⁷³

Tennoismus je forma šintoismu, která považuje císaře za boha a přímého potomka sluneční bohyně Amaterasu. V rané historii (od císaře Džimmua) byl císař nejen panovníkem Japonska, ale zároveň zastával pozici nejvyššího kněze. Stal se tak přímým prostředníkem mezi bohyní Amaterasu a lidem Japonska. Šintoistická mytologie označila císaře za potomka božstev, která stvořila nejen Japonsko ale i celý vesmír. Konfuciánská zásada lojality k císaři pomohla upevnit pozici tennoismu.⁷⁴

Někteří lidé praktikovali tennoismus příliš přehnaně. Během druhé světové války císařská vláda nutila lidem princip absolutní poslušnosti císaři. Japonští vojáci bojovali a byli ochotni i položit život za císaře. V rámci indoktrinace mas se učení o božském původu panovníka dostalo i do školní výuky. Tato koncepce byla vhodným materiálem pro propagandu, protože poskytovala motivaci pro boj ve druhé světové válce. Skutečnost, že šintó bylo v této době japonským oficiálním státním náboženstvím, znamenala nejen pro Japonce ale i pro obyvatele území, která se ocitla pod japonskou nadvládou, povinnost uctívat japonského císaře jako živoucího boha a sluneční bohyni Amaterasu jako nejdůležitější

⁷¹ Více se problematice kokka šintó věnuji v podkapitole 2.2 Státní šintó.

⁷² Tennó (天皇 = nebeský císař/panovník) je titul japonského císaře. Císař fungoval zároveň jako nejvyšší kněz šintoismu a hlava státu. Měl například na starosti obřady, které zajišťovaly blaho celé země (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 155).

⁷³ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 145-146

⁷⁴ KIM, Yong Choon. *Oriental Thought: An Introduction to the Philosophical and Religious Thought of Asia*. Totowa, NJ: Littlefield, Adams, 1981. str. 111

postavu japonského panteonu. Zprotivení se této povinnosti⁷⁵ mohlo znamenat pro dotyčné pronásledování, věznění a často i smrt.⁷⁶

Po druhé světové válce, zajistilo nařízení Spojenců oddělení šintoistických organizací od státu a kokka šintó jako takové bylo zrušeno. Císař se také musel veřejně vzdát svého božství. Kokka šintó ovšem nebylo nejdůležitější součástí šintoismu. Šlo jen o formu odvozenou od tohoto náboženství, která existovala koncem 19. a v první polovině 20. století.

Nejrozšířenější formou šintoismu, která přetrvala až do dnešní doby, je tzv. svatyňový (nebo institucionální) šintoismus. Tento druh šintoismu praktikuje uctívání božstev ve svatyních (převážně ve svatyních celostátního významu). Dalším typem šintoismu je lidový šintoismus, kde jde hlavně o uctívání božstev v přírodě. Typickým rysem lidového šintoismu je lokální charakter (oproti uctívání ve státních svatyních). Lidové šintó klade důraz buď na morální aspekty, nebo na uctívání přírody, duchů atd. Šintoismus není vystavěn na žádných dogmatech ani na svatém písmu. Zdůrazňuje především modlitby a obřady. Šintoističtí kněží se nazývají kannuši⁷⁷ a tzv. norito⁷⁸ jsou modlitební texty, které kněží pronášejí při vlastních obřadech.⁷⁹

V dnešní době nezaujímá šintó žádnou privilegovanou pozici, jakou mělo třeba kokka šintó. Jde o jedno z mnoha náboženství, která se v Japonsku vyskytují. Stále ovšem hraje důležitější roli než mnohá jiná náboženství, což je patrné například z velkého počtu šintoistických svatyní na japonském území. Japonci v dnešní době se nad šintó příliš

⁷⁵ Například křesťané odmítali vládní politiku uctívání císaře jako boha. Jinými slovy nevěřili, že císař je potomkem bohů a že je tudíž nutné ho uctívat. To vedlo k jejich pronásledování a mučení (KIM, Yong Choon. *Oriental Thought: An Introduction to the Philosophical and Religious Thought of Asia*. str. 113).

⁷⁶ KIM, Yong Choon. *Oriental Thought: An Introduction to the Philosophical and Religious Thought of Asia*. str. 113

⁷⁷ Kannuši je kněz šintoistické svatyně. Může jím být pouze muž, ženy neměly do vnitřní svatyně přístup. Za úkol má předkládání obětiny božstvu, kterému byla svatyně zasvěcena, a vymítání zlých sil. Jeho uniforma se skládá z tradičního bílého oděvu starého střihu a černého biretu. Je jim umožněno se oženit a mít rodinu. (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 88).

⁷⁸ Norito jsou staré modlitby a formule využívané při šintoistických obřadech. Jsou napsány v klasické japonštině. Před zapsáním byly tradovány ústně. Sbírkou *Engišiki (Zákony a obřady doby Engi)* z roku 927 obsahuje mimo jiné právě zmiňované norito. Jedná se o významný zdroj informací o nejstarším šintó (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 111).

⁷⁹ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 146

nezamýšlejí, nicméně jde o součást jejich života, která se projevuje například v šintoistických svátcích a obřadech.

2.2 Státní šintó

V Japonsku došlo v období před druhou světovou válkou k nacionalizaci šintoismu a tento trend dal vzniknout pojmu státní šintó (japonsky 国家神道 – kokka šintó). Podle mého názoru je ale důležité se nejprve zaměřit na prvotní počátky tohoto vývoje.

2.2.1 Nacionalizace šintoismu

První indikace zmiňovaného vývoje je možné nalézt již koncem období Tokugawa. Hlavním myslitelem v oblasti šintó byl v té době Hirata Acutane⁸⁰. V tomto období byl šintoismus atraktivní hlavně pro nižší válečníky, kněží, majitele půdy a vesnické obchodníky. Šintó pomohlo obnovit a podporovat císařskou vládu. Následně během období Meidži získal šintoismus statut národního náboženství. V této době preferovali Japonci jednotu náboženství a státu, přesněji šintoistických rituálů a vlády (japonsky 祭政一致 – saisei ičči⁸¹). Vláda založila úřad pro uctívání kami (božstev), tzv. Džingikan (神祇官). Pod tento úřad spadaly všechny svatyně na japonském území. Džingikan se svou důležitostí nacházel dokonce nad Dadžókanem (太政官⁸²), což byla vysoká státní rada.⁸³

⁸⁰ Hirata Acutane (1776-1843) se narodil v prefektuře Akita. Působil jako učenec zabývající se národovědou (japonsky 国学 – kokugaku). Jeho práce zahrnuje mnoho okruhů, od starých klasiků po vojenskou vědu. Také se věnoval prastarým japonským tradicím a šintó. Šintoismem se zabýval například v díle *Zoku šintó taii – Pravý význam běžného šintó* (MATSU'URA, Mitsunobu. Hirata Atsutane. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 12. 4. 2006 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=452>).

⁸¹ Pojem saisei ičči znamená, že císaři, občanům a celému národu se bude dařit, pokud se bude shodovat lidská politika s vůlí kami (State Shintō. *Encyclopædia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, c 2012 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/563976/State-Shinto>).

⁸² Dadžókan (vysoká státní rada) byl ústřední orgán nové vlády založený v roce 1868. Jméno získal od stejnojmenného orgánu císařského dvora z období Nara (710-794) a Heian (794-1185). Na odděleních státní rady byla patrna dělba moci na výkonnou, zákonodárnou a soudní (VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. str. 331).

⁸³ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. Tokyo: Kosei Publishing Company, c 2001. str. 525

Džingikan z období Meidži nebyl prvním takovým úřadem. Jednalo se o obnovení prastarého úřadu⁸⁴. Nový Džingikan zřídila vláda v červenci roku 1869. Tento úřad měl na starosti obřady, císařská mauzolea, propagandu a kněží. Co se propagandy týče, zodpovídal například za státní protikřesťanskou propagandistickou strategii. Později se ovšem vyskytly problémy v souvislosti s tím, že se Džingikan nacházel mimo Dadžókan. Někteří členové Džingikanu považovali za vhodné, aby státní propaganda, o kterou se staral Džingikan, byla blíže státní radě a to vedlo nejprve k tomu, že se nejvyšší úředník státní rady stal hlavou Džingikanu, a následně Džingikan zanikl a byl nahrazen jiným úřadem nacházejícím se ve státní radě.⁸⁵

V roce 1871 byl Džingikan zrušen, jeho funkce převzalo ministerstvo šintoistického náboženství, Džingišo (神祇省), a toto ministerstvo bylo roku 1872 nahrazeno ministerstvem náboženství, Kjóbušo (教部省).⁸⁶

Džingišo se nacházelo uvnitř státní rady. Mělo dohled jen nad svatyněmi a propagandou a za rituály zodpovídali dvorní ritualisti. Vláda chtěla do propagandy zapojit také buddhistické instituce, a tak zrušila Džingišo a na jeho místě založila Kjóbušo, které mělo za úkol dohlížet na šintoistickou a buddhistickou propagandu. Toto ministerstvo podniklo určité kroky vedoucí k modernizaci japonského náboženství. Ženám umožnilo navštěvovat posvátná místa v horách a zrušilo zákaz, podle kterého buddhističtí kněží nesměli jíst maso a vstupovat do manželského svazku.⁸⁷

Později došlo k pečlivému rozdělení šintó a buddhismu. Cílem tohoto kroku bylo přinést společnosti šintoismus v co nejčistší formě. Za zmínku jistě stojí někteří z vůdců této ideologie, například Hirata Kanetane⁸⁸, Ókuni Takamasa⁸⁹ nebo Fukuba Bisei⁹⁰.

⁸⁴ Džingikan neboli rada pro záležitosti kultu byla poprvé vytvořena v 8. století. Do jejích povinností spadal dohled nad svatyněmi a obřady jako například dosazení panovníka na trůn, obřad očištění a děkovné obřady (MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. str. 44).

⁸⁵ SAKAMOTO, Koremaru. The Meiji Jingikan. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1118>

⁸⁶ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 527

⁸⁷ SAKAMOTO, Koremaru. The Meiji Jingikan. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1118>

⁸⁸ Hirata Kanetane (1799-1880) se narodil v dnešní prefektuře Ehime. Patřil k japonským národovědcům. Byl nevlastním synem Hiraty Acutaneho, věnoval se studiu jeho učení, vydávání Acutaneho děl a organizaci školy Acutaneho žáků po jeho smrti (AKIMOTO, Nobuhide. Hirata Kanetane. *Encyclopedia of Shinto* [online].

Šintoistickým kněžím poskytlo nařízení o oddělení buddhismu od šintoismu příležitost osvobodit se od vlivu bettó (別当⁹¹) a buddhistických kněží sloužících ve svatyních. Od roku 1870 měl post císaře pravomoc řídit uctívání kami po celé zemi. V oblasti náboženství došlo k výrazným změnám. Všechny svatyně se staly státními institucemi. I v řadách kněží se tyto změny znatelně projeví. Do té doby fungovala praktika dědičného kněžství. Tu ovšem nová nařízení zrušila, současní kněží byli propuštěni a ti, kteří měli nastoupit na jejich místo, byli velice pečlivě vybíráni.⁹²

I svatyně se rozdělovaly podle předepsaných pravidel. Ve skupině oficiálních svatyní se nacházely dvě hlavní podkategorie, národní svatyně a svatyně místního charakteru. Národní svatyně se dále dělily na císařské (japonsky 官幣社 – kampeiša) a národní (japonsky 国幣社 – kokuheiša). Svatyně místního charakteru byly rozčleněny na metropolitní (japonsky 府社 – fuša), oblastní (japonsky 藩社 – hanša a 郷社 – góša), a když byly v roce 1871 zavedeny prefektury, vznikla další podskupina svatyní místního charakteru, svatyně prefekturní (japonsky 県社 – kenša).⁹³

Z výše uvedených informací vyplývá, že v Japonsku byly různé stupně svatyní. Kněžské hodnosti se rovněž rozdělovaly podle zmiňovaných stupňů. S ohledem na stupně svatyní se počty kněží lišily. Lidé měli povinnost se ve svatyních registrovat. Tato praktika

Kokugakuin University, 12. 4. 2006 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=451>).

⁸⁹ Ókuni Takamasa (1792-1871) byl narozen ve čtvrti Sakurada v Edu. V roce 1807 se stal studentem Hiraty Acutaneho. Během svých studií se začal věnovat národovědě. Koncem období Tokugawa vydal dílo zabývající se úřadem pro uctívání kami s názvem *Džingikan hongí – Původní význam úřadu pro uctívání kami* (MURATA, Hideaki. Ókuni Takamasa. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 15. 4. 2006 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=529>).

⁹⁰ Fukuba Bisei (1831-1907) se narodil v dnešní prefektuře Šimane. Zabýval se studiem národovědy. Po zřízení Meidži vlády hrál důležitou roli při formování systému šintoistických svatyní a propagaci zásad pro náboženskou osvětu obyvatel (TAKEDA, Hideaki. Fukuba Bisei (Yoshishizu). *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 4. 4. 2006 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=429>).

⁹¹ Termín bettó označoval chrámové mnichy provádějící buddhistické rituály ve svatyních v období šinbucu šúgó (神仏習合), což byl amalgám buddhismu a šintoismu, který vznikl nedlouho po příchodu buddhismu do Japonska v polovině 6. století (NISHIMUTA, Takao. Bettō. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 1. 3. 2007 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1147>).

⁹² State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 525-526

⁹³ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 526

ovšem moc nefungovala a byla zrušena během dvou let od zavedení. Pro správné fungování by bylo potřeba úplně nahradit buddhismus šintoismem (například nahradit buddhistické pohřební rituály šintoistickými), což v reálu nebylo dost dobře možné, protože tato dvě náboženství se navzájem doplňovala.⁹⁴

2.2.2 Oddělení státu a náboženství, oddělení rituálu a náboženství

Při praktikování náboženství bylo nutné dodržovat určitá pravidla, tzv. tři zásady (japonsky 三条教則 – sandžó kjósoku). První z nich bylo uctívání kami a láska k vlasti. Dále bylo vyžadováno dodržování nebeských zákonů a cesty lidskosti⁹⁵. V neposlední řadě museli být občané poslušní císaři. Národní vzdělávání zajišťovaly dvě instituce, Velká výuková akademie (japonsky 大教院 – Daikjóin) a Velká svatyňová akademie (japonsky 神宮教院 – Džingúkjóin). Jako náboženské učitele najímaly tyto instituce šintoistické kněží. Trochu paradoxním se může zdát fakt, že v této době, kdy v Japonsku převažovala snaha očistit šintoismus od buddhismu a dalších vnějších vlivů, byli stále využíváni i buddhističtí kněží. Tito kněží se však společně s propagátory náboženských kultů, místními vůdci a umělci (baviči, herci atd.) účastnili jako pracovníci systematického vzdělávacího programu založeného na šintoistickém nacionalismu. Samozřejmě to bylo trochu problematické, ale jak jsem zmínil výše, buddhismus a šintoismus se vzájemně doplňovaly.⁹⁶

V lednu roku 1873 vláda schválila na popud zástupců buddhistických sekt založení zmiňované akademie Daikjóin. Jednalo se o soukromě financovanou instituci, která měla za úkol koordinovat propagandu a zároveň měla sloužit jako místo, kde by sekty mohly diskutovat nejrůznější záležitosti. Koncem roku 1872 získali nad Daikjóinem kontrolu šintoisté a z instituce se stala základna pro šintoistickou propagandu.⁹⁷

⁹⁴ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 526-527

⁹⁵ Pod láskou k vlasti si představuji patriotické cítění občanů vůči jejich rodné zemi, což je něco, co se později dalo využít k motivaci pro boj ve válečných konfliktech. Dodržování nebeských zákonů je spojeno s náboženstvím. Cesta lidskosti podle mého názoru zahrnuje lidské chování ve společnosti, co je morální, co je etické. Člověk by měl být prospěšný nejen sobě ale i lidem ve svém okolí.

⁹⁶ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 527-528

⁹⁷ NITTA, Hitoshi. Shinto as a “non-religion”: the origins and the development of an idea. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. Honolulu: University of Hawai‘i Press, c 2000. str. 254

Dodržování tří zmiňovaných zásad se stalo terčem ostré kritiky, která požadovala oddělení náboženství od státu. Jedním z kritiků byl Mori Arinori⁹⁸, kterému se nelíbila vládní náboženská politika. Napadal ji kvůli míchání náboženství a politiky bez jakéhokoliv ohledu na svobodu náboženství. Šimadži Mokurai⁹⁹ kritizoval tři zásady pro praktikování náboženství zmiňované na začátku této podkapitoly a požadoval mimo jiné i oddělení státu a náboženství.¹⁰⁰

Šimadži byl buddhistický mnich, který se v červenci roku 1873 vrátil do Japonska ze svých studijních cest po Evropě. Po svém návratu se snažil zajistit buddhistům možnost vystoupit z Daikjóinu, který se stal centrem šintoistické propagandy, protože z jeho pohledu šlo o snahy přeměnit buddhistické chrámy na šintoistické svatyně a buddhistické kněží na kněží šintoistické. Usiloval o osvobození se od vlivu Daikjóinu a o volnost v propagandistických aktivitách.¹⁰¹

Od roku 1875 se státní politika v otázce náboženství postupně měnila ve prospěch náboženské tolerance. V listopadu roku 1875 vydalo ministerstvo náboženství ústní prohlášení o oddělení církve a státu. Nakonec tedy byly snahy kritiků tehdejšího stavu náboženství úspěšné a oddělení náboženství a státu bylo dokonáno. Nicméně spory v šintoistických kruzích nadále přetrvávaly. V roce 1881 došlo k rozepři mezi svatyněmi v Ise a Izumo ohledně uctívání kami¹⁰² v nově vystavěné svatyni (náležela pod komplex svatyní

⁹⁸ Mori Arinori (1847-1889) se narodil v Kagošimě a působil jako diplomat v Americe a jako státník v Japonsku. Snažil se o rozšiřování západního myšlení (Mori, Arinori. *Portraits of Modern Japanese Historical Figures* [online]. National Diet Library, c 2004 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/datas/204.html>).

⁹⁹ Šimadži Mokurai (1838-1911) cestoval v letech 1872-1873 po Evropě a studoval náboženskou situaci. Po návratu do Japonska usiloval také o svobodu vyznání (BECHERT, H. a R. GOMBRICH. (Hrsg.). *Der Buddhismus: Geschichte und Gegenwart*. 2. Aufl. (dieser Ausg.). München: C. H. Beck, 2002. 290).

¹⁰⁰ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 528

¹⁰¹ NITTA, Hitoshi. Shinto as a “non-religion”: the origins and the development of an idea. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 254

¹⁰² Svatyně byla původně zasvěcena třem stvořitelským bohům, Ama no minakanuši no kami, Takamimusubi no mikoto, Kamimusubi no mikoto (tato tři božstva se podle *Kodžiki* objevila jako první při utváření Japonska; více o nich v kapitole věnované mytologii) a bohyni slunce Amaterasu. Nicméně představitelé svatyně v Izumo požadovali přidání dalšího kami, Ókuninuši no mikoto (Pán veliké země; pozemský bůh japonské mytologie, který je zachycen například v příběhu o Ókuninušim a zajici z Inaby (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 115-116)). Dohady vyústily ve spor, který vyřešil až císař (SAKAMOTO, Koremaru. Shintō Jimukyoku. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1108>).

v Ise) v sídle šintoistické kanceláře¹⁰³. Tento problém byl nakonec vyřešen až císařem Meidžim¹⁰⁴. V lednu roku 1877 vláda zrušila ministerstvo náboženství a nahradila ho úřadem pro svatyně a chrámy (japonsky 社寺局 – Šadžikjoku), který převzal povinnosti zmiňovaného ministerstva. Důsledkem naléhání šintoistické frakce bylo rozhodnutí, že šintó praktikované ve svatyních jako národní rituál by mělo být odděleno od náboženství a zároveň měla být zajištěna jeho pozice národní ideologie. Vládní prosazování šintó praktikovaného ve svatyních jako národní ideologie mělo za následek vznik státního šintó. V lednu 1882 zakázala vláda šintoistickým kněžím zastávat zároveň učitelské a církevní pozice a také vykonávat pohřby. Svatyně byly zbaveny náboženských prvků a mohly pouze provádět rituály. Jejich kněží směli zmiňované rituály vykonávat. Kromě šintó praktikovaného ve svatyních (rituálu oprostěného od náboženství¹⁰⁵) v Japonsku v této době existovala ještě další náboženství vycházející ze šintoismu (souhrnně sektářské šintó), která si uchovala náboženské charakteristiky.¹⁰⁶

Nitta uvádí ve svém článku o vývoji myšlenky o nenáboženskosti šintó následující vysvětlení, proč mělo být šintó nenáboženské: *„Základní učení Japonska tvoří jedinečnou cestu založenou císařskými předky. Jsou to pravidla a obřady, které prováděl Ninigi namísto prapředka císařského rodu Amaterasu. Toto učení se předává z císaře na císaře a podstata obřadů zůstala nezměněna. Proto není žádný rozdíl mezi císařem a bohem. Cesta bohů (japonsky 神道 - šintó) je identická s císařskou cestou (japonsky 皇道 - kódó). Protože toto učení pochází od bohů, liší se od náboženství, která vzešla z moudrosti lidí... Šintó je*

¹⁰³ Šintoistická kancelář (japonsky 神道事務局 – Šintó Džimukjoku) byl úřad založený v březnu roku 1875. Zabýval se obrácením na víru a výzkumem doktríny (SAKAMOTO, Koremaru. Shintō Jimukyoku. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1108>).

¹⁰⁴ V únoru roku 1883 vydal císař rozhodnutí o tom, že ve svatyni šintoistické kanceláře budou uctívána stejná kami jako ve třech svatyních císařského paláce, kami nebe a země, Amaterasu ómikami a duchové předků (SAKAMOTO, Koremaru. Shintō Jimukyoku. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1108>).

¹⁰⁵ Nenáboženským rituálem bylo například sklonění hlavy ve svatyni na výraz úcty k předkům nebo k bohům, kterým byla svatyně zasvěcena, což bylo podobné jako například vyjádření úcty vůči nadřazenému (SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. Honolulu: University of Hawai'i Press, c 2000. str. 284).

¹⁰⁶ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 529

*synonymem pro císařskou cestu, a proto na něj nelze nahlížet jako na jiná náboženství. Šintó se nacházelo nad jinými náboženstvími, a tak bylo nenáboženské“.*¹⁰⁷

Šintoistická frakce také požadovala po vládě zřízení vhodného systému svatyní. Jednoho ze svých cílů, kterým bylo vytvoření zvláštního úřadu jenom pro šintoistické záležitosti, dosáhla v dubnu roku 1900, kdy byl zrušen úřad pro svatyně a chrámy a nahrazen úřadem pro svatyně (japonsky 神社局 – Džindžakjoku¹⁰⁸) a úřadem pro náboženství (japonsky 宗教局 – Šúkjókjoku).¹⁰⁹

2.2.3 Oficiální a neoficiální svatyně

Na japonském území se v období Meidži nacházely dvě hlavní skupiny svatyní. První z nich byla již dříve zmiňovaná skupina oficiálních svatyní (japonsky 官社 – kanša) a druhou skupinu tvořily neoficiální svatyně (japonsky 民社 – minša). Struktura, organizace a financování oficiálních a neoficiálních svatyní se lišily.

Za hlavní a nejdůležitější svatyni považovali Japonci komplex svatyní v Ise (japonsky 伊勢神宮 – Ise Džingú¹¹⁰). Ten plnil ústřední funkci pro všechny svatyně v zemi. Reformy, které učinily z komplexu svatyní v Ise centrálu pro všechny svatyně v zemi, začaly v roce 1871. Povinnosti tamních kněží a metody, podle kterých byli vybíráni, se změnily a potulní kněží spojení s Ise (japonsky 伊勢御師 – ise onši/oši¹¹¹) nesměli prodávat amulety komplexu

¹⁰⁷ NITTA, Hitoshi. Shinto as a “non-religion”: the origins and the development of an idea. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 262

¹⁰⁸ Úřad pro svatyně se stal nejdůležitějším úřadem ministerstva vnitra. Měl na starosti všechny záležitosti ohledně svatyní, například svatyní v Ise, císařských svatyní nebo kněží (INOUE, Nobutaka. Jinjakyoku. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1104>).

¹⁰⁹ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 530

¹¹⁰ Komplex svatyní v Ise se skládá ze dvou hlavních částí, Vnitřní svatyně (japonsky 内宮 – Naikú) založená před 2000 lety a Vnější svatyně (japonsky 下宮 – Gekú) založená před 1500 lety. Ve Vnitřní svatyni je uctívána Amaterasu, sluneční bohyně a prapředek japonského císařského rodu. Vnější svatyně je zasvěcena Tojouke no ómikami, bohyni zemědělství a průmyslu (About Ise Jingu. *Isejingu* [online]. Jingu Administration Office, c 2002 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.isejingu.or.jp/english/ise-mairi/ise-mairi.htm>).

¹¹¹ Potulní kněží sloužili jako propojení mezi svatyněmi v Ise a venkovskými nebo městskými komunitami. Za úkol měli doručovat kalendáře a amulety ze svatyní v Ise věřícím a pomáhat s organizací poutí do svatyní v Ise (CLARKE, Peter a Peter BEYER. (eds.). *The World's Religions: Continuities and Transformations*. Abingdon: Routledge, 2009. str. 631-632).

svatyní v Ise (japonsky 大麻 – taima¹¹²). Co se vnitřní organizace týče, pozici nejvyššího ritualisty (japonsky 祭主 – saišu, nejvyšší pozice ve svatyních v Ise) zastával člen císařské rodiny. Tím císař získal možnost přímého dohledu nad děním uvnitř svatyní.¹¹³

První zmínka o pozici nejvyššího ritualisty pochází z roku 850. Jedná se o profesi, kterou zřídil dvůr za účelem provádění rituálů v komplexu svatyní v Ise. Post saišu je navíc exkluzivní pro zmiňované svatyně. Původně měl saišu za úkol pouze provádět rituály, ale od roku 903 byl navíc zodpovědný za půdu náležící svatyním a za svatyně samotné. Do jeho pravomocí spadalo jmenování nižších kněží. Post saišu tradičně náležel členům vybraného rodu, ale roku 1875 získal pozici princ císařského rodu, a od té doby zmiňovaná pozice patřila členům císařské rodiny.¹¹⁴

Kněží v oficiálních svatyních platil stát na rozdíl od kněží v neoficiálních svatyních. Svatyně samotné stát také finančně podporoval, ale finanční prostředky rozdělával podle důležitosti jednotlivých svatyní, což v konečném důsledku vedlo k problémům. Některým méně významným svatyním se totiž nedostávalo v podstatě žádné státní finanční podpory. Neoficiální svatyně neměly žádnou centrální svatyni, která by fungovala jako svatyně v Ise pro skupinu oficiálních svatyní. Ve srovnání s oficiálními svatyněmi měly svatyně neoficiální nesrovnatelně méně kněží. Tito kněží zároveň zastávali nižší postavení než kněží z oficiálních svatyní. Také platy kněží pocházely z jiných zdrojů. Na rozdíl od kněží z oficiálních svatyní, kde byla obvyklá finanční podpora státu, pocházel plat kněží neoficiálních svatyní, ač se jednalo o nižší vládní funkcionáře, od věřících. Jenom některé z neoficiálních svatyní měly nárok na nějakou formu podpory od státu.¹¹⁵

Roku 1905 začalo v Japonsku spojování svatyní (japonsky 神社合祀 – džindža góši). Toto spojování ohrožovalo především méně významné svatyně, ale i tak vedlo rozhodnutí o spojování k problémům a setkalo se s nezanedbatelným odporem ze strany obyvatel. Jak jsem

¹¹² Amulety taima distribuovali potulní kněží ze svatyní v Ise a zmiňované amulety sloužily jako symbol rituálního zařikávání, které prováděli potulní kněží za věřící. Potulní kněží totiž také předávali obětiny a modlitby věřících svatyním v Ise (NAKANISHI, Masayuki. *Jingū taima. Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 4. 4. 2006 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=283>).

¹¹³ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 530

¹¹⁴ FUJIMORI, Kaoru. Saishu. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1138>

¹¹⁵ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 531-532

zmínil dříve, neoficiální svatyně v podstatě neměly nárok na podporu ze strany státu. V závislosti na prefekturách¹¹⁶ dosahovalo zmiňované nařízení o spojování svatyní různé úspěšnosti.¹¹⁷

Spojování svatyní se týkalo především vesnických svatyní. Podporu od vlády mohly získat jen svatyně, které prosperovaly. Ty, které se potácely v problémech, vláda zrušila. Spojováním svatyní se vláda snažila zredukovat jejich počet, aby zbývající byla schopna finančně podporovat.¹¹⁸

Oficiální svatyně do života běžných občanů moc nezasahovaly, ale neoficiální svatyně, v čele s lidovými svatyněmi (japonsky 民社 – minša), byly především pro vesnickou komunitu velmi důležité¹¹⁹. Z tohoto faktu pramenil výše zmiňovaný odpor proti spojování menších svatyní. Výsledkem těchto snah bylo rozhodnutí z roku 1910, které prohlásilo spojování svatyní za nepovinné. I tak se ale počet svatyní na japonském území mezi roky 1905 a 1910 snížil z 195000 na 141000.¹²⁰

2.2.4 Zřízení státního šintó

Pro úspěšné zřízení státního šintó bylo třeba zavést mnoho zákonů a vyhlášek. Nejvýznamnějším nařízením bylo to z roku 1913. Podle jeho znění měly všechny svatyně provádět stejné ceremonie jako v císařském paláci¹²¹. Tento fakt ovšem znamenal problém pro místní komunity, protože toto rozhodnutí ohrožovalo tradiční místní zvyky. Konkrétní

¹¹⁶ Mezi roky 1905 a 1910 zaznamenali v prefektuře Mie 91 procentní pokles počtu svatyní. Naopak v prefektuře Fukušima došlo ve stejném období jenom ke 2 procentnímu poklesu (State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 533).

¹¹⁷ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 533

¹¹⁸ SAKAMOTO, Koremaru. Jinja gōshi. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1105>

¹¹⁹ Lidové svatyně byly domovem ochranných božstev, která držela ochrannou ruku nad vesničany a jejich živobytím. Uctívání probíhalo ve formě festivalů vycházejících z místního života (State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 536).

¹²⁰ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 533-534

¹²¹ V císařském paláci se například v únoru konala Modlitba za bohatou úrodu (japonsky 祈年祭 – Kinensai). Dalším svátkem byly třeba v listopadu Oslavy prvního ochutnání (japonsky 新嘗祭 – Ninamesai/Šindžósai). Šlo o obětování nových plodin, které je jedním z hlavních šintoistických rituálů. Císař obětuje něco z nové sklizně bohům a sám také ochutná (List of main ritual ceremonies of the Imperial Palace. *The Imperial Household Agency* [online]. The Imperial Household Agency [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.kunaicho.go.jp/e-about/kyuchu/saishi/saishi01.html>).

ukázkou úspěšného zřízení státního šintó byla výstavba svatyně Meidži (japonsky 明治神宮 – Meidži Džingú). Po smrti císaře Meidžiho¹²² v roce 1912 se zvedla obrovská vlna zájmu o stavbu takové svatyně, a když v roce 1914 zemřela i jeho manželka¹²³, bylo rozhodnuto, že svatyně bude zasvěcena duším císařského páru. Stavba započala v roce 1915. Jako první vystavěli vnitřní svatyni. Náklady na stavbu této části svatyně pocházely ze státní pokladny a celková částka se vyšplhala na 5.22 milionů jenů. V roce 1920 byla svatyně zasvěcena duším císařského páru. Vnější svatyni vybudovali za peníze z veřejných darů, které se vyšplhaly na 6 milionů jenů.¹²⁴

Další významnou událostí bylo uvedení nového císaře Taišóa¹²⁵ na trůn. Místní svatyně se měly podle instrukcí ministerstva vnitra na zmiňovanou událost připravit. Uvedení císaře na trůn mělo vládě posloužit jako prostředek pro zesílení vazeb veřejnosti k jejich místním svatyním. Vybudování svatyně Meidži a uvedení nového panovníka na trůn poskytlo vládě příležitost zdůraznit význam uctívání bohů a roli, kterou v celém procesu hrály svatyně. Aby se Japonsko mohlo aktivně účastnit války, bylo zapotřebí národ sjednotit. Vláda doufala, že uctívání božstev ve svatyních duchovně sjednotí celý národ a povzbudí jeho vojenského ducha.¹²⁶

V roce 1918 vláda obdržela požadavek na vytvoření specializované kanceláře zabývající se záležitostmi božstev (ceremoniemi, svatyněmi, opravami svatyní, jmenováním kněží ve svatyních, vzděláváním kněží, dozorem nad svatyněmi, rituální hudbou gagaku (雅楽), veřejnými obřady a všemi náležitostmi vztahujícími se k božstvům). Úřad pro svatyně existující od roku 1900 totiž nedokázal dostát obrovské zodpovědnosti za rituály a obřady,

¹²² Císař Meidži (1852-1912, za života Mucuhito) se dostal na trůn s koncem nadvlády Tokugawů v roce 1867 ve svých 14 letech. S ním přišlo období Meidži, kdy se Japonsko díky politickým reformám transformovalo na kapitalistický a imperialistický stát (HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 264-265).

¹²³ Císařovna Šóken (1850-1914) byla manželkou císaře Meidžiho a propagovala národní blahobyt a vzdělávání žen. V rámci snah o blaho národa založila fond nesoucí její jméno, který sloužil a do dnešní doby slouží Mezinárodnímu červenému kříži (About Meiji Jingu: Enshrined deities. *Meiji Jingu* [online]. Meiji Jingu, c 2009 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.meijijingu.or.jp/english/about/5.html>).

¹²⁴ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 534-535

¹²⁵ Císař Taišó (1879-1926, za života Jošihito) nastoupil na trůn po smrti císaře Meidžiho v roce 1912 a u moci byl až do roku 1926. Za jeho vlády se Japonsko rozvíjelo v oblasti průmyslu a obchodu (HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 299).

¹²⁶ SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 276-277

kteří tvořily základ japonských unikátních zvyků. Sněmovna reprezentantů požadavek ještě téhož roku schválila. O tři roky později parlament schválil podobný návrh a v roce 1923 následoval další, který obsahoval požadavek na zřízení orgánu zkoumajícího svatyně a rituály prováděné ve svatyních.¹²⁷

V roce 1929 vláda rozhodla o vytvoření komise pro výzkum svatyní (japonsky 神社制度調査会 – Džindža Seido Čósakai). Tato komise měla za úkol kontrolovat právní statut svatyní, jejich ekonomický charakter, jejich zdroje, platby za vládní obětiny státním svatyním, úrovně svatyní, místní svatyně a organizace, farníky ze svatyní a jejich obřady a povinnosti a amulety svatyní.¹²⁸

Koncem 30. let zaznamenal úřad pro svatyně v důsledku postupných reforem probíhajících od roku 1933 prudké posílení zodpovědnosti. Po začátku a v průběhu druhé čínsko-japonské války¹²⁹ se muselo Japonsko vypořádat s otázkou údržby a rozšiřování sítě svatyní zasvěcených válečným padlým. V březnu roku 1939 byly tyto svatyně přetvořeny na tzv. svatyně ochraňující národ (japonsky 護国神社 – gokoku džindža) a jejich síť byla po projednání komisí pro výzkum svatyní výrazně posílena. V roce 1940 se vláda rozhodla vytvořit státní kancelář pro božské záležitosti. Císař návrh v listopadu téhož roku schválil a císařským výnosem 736 z 11. listopadu 1940 vláda zřídila úřad šintoistického uctívání (japonsky 神祇院 – Džingiin).¹³⁰

„Zmiňovaný úřad spadal pod jurisdikci ministerstva vnitra a zabýval se záležitostmi ohledně svatyní v Ise, záležitostmi vztahujícími se ke všem svatyním (počínaje těmi státními),

¹²⁷ SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 278-279

¹²⁸ SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 281

¹²⁹ Druhá čínsko-japonská válka (japonsky 日中戦争 – Niččú sensó) probíhala v letech 1937-1945. Japonsko v této válce napadlo Čínu. Zpočátku byli Japonci v této válce velmi úspěšní a tento konflikt později probíhal zároveň s boji druhé světové války (HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. str. 305-306).

¹³⁰ SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 288

problematikou kněží ze svatyní a jiných hodnostářů ze svatyní a rozšiřováním úcty k bohům“.¹³¹

S rozšiřováním japonského území přišla potřeba vystavět v nových oblastech svatyně, kde by bylo možné praktikovat víru¹³². Japonsko samozřejmě expandovalo i do zahraničí a i tam se vyskytla potřeba vytvořit nové svatyně zasvěcené japonským božstvům¹³³. Tyto svatyně zasvěcovali Japonci především Amaterasu Ómikami. V zahraničním prostředí představovaly svatyně pro Japonce pouto k rodné zemi.¹³⁴

2.2.5 Státní šintó a jiná náboženství

Jak jsem zmínil již dříve, státní šintó mělo být praktikováno striktně jen jako národní rituál oddělený od náboženství, ale ani tak se nepodařilo náboženské aspekty úplně eliminovat. Navíc tato nesrovnalost znamenala porušení omezené záruky náboženské svobody garantované ústavou Meidži. Nejlépe si tohoto porušení zásad mohli všimnout křesťané, kteří neuznávali koncepty státního šintó.¹³⁵

Vláda se snažila o větší zapojení svatyní do školní výuky. To v praxi znamenalo, že během každoročních svátků (například oslavy Nového roku nebo Oslavy prvního

¹³¹ SAKAMOTO, Koremaru. The structure of state Shinto: its creation, development and demise. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 289

¹³² Během kolonizace Hokkaida vznikly blízko sebe dvě vesnice Ebecu a Šinocu. Do Ebecu si přinesli s sebou osadníci sochu daimjó Katóa Kijomasy (1562-1611; vazal Tojotomiho Hidejošiho a Tokugawy Iejasua v období Azučí-Momojama a Tokugawa; zdatný válečník a zastánce buddhismu, který usiloval o zákaz křesťanství v Japonsku (Katō Kiyomasa. *Encyclopædia Britannica* [online]. Encyclopædia Britannica, c 2012 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/313309/Kato-Kiyomasa>)). Tu následně uložili ve svatyni jako ochranné kami dohlížející na rostoucí město. Když byla ve městě založena obchodní čtvrť, přidali do chrámu jako ochranného kami ještě Ókuninušiho no mikoto. Dalším příkladem je vznik svatyně ve vesnici Šinocu (vesnice ležící blízko vesnice Ebecu; v dnešní době součást Ebecu v distriktu Išikari na Hokkaidu). Obyvatelé zde často páchali sebevraždy utopením se v řece kvůli těžkému koloniálnímu životu. Jeden z osadníků s sebou ze své domácí vesnice přinesl amulet znázorňující ochranné božstvo. Nedaleko břehu řeky, ve které nešťastní obyvatelé páchali sebevraždu, zřídili svatyni zasvěcenou zmiňovanému ochrannému božstvu a také vodní kami Suitengú. Časem se z této svatyně stala svatyně Šinocu (State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 537-538).

¹³³ V roce 1919 byla v Soulu vybudována svatyně zasvěcená Amaterasu Ómikami a také císaři Meidži. Svatyně zde plnila nejen funkci místa pro uctívání božstev, ale sloužila také jako ideologická podpora koloniální vlády a prostředek pacifikace Koreje po anexi Japonskem v roce 1910 (State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 538).

¹³⁴ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 538-539

¹³⁵ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 540

ochutnání¹³⁶) neměli žáci na programu normální výuku, ale návštěvu nějaké svatyně. Později platilo neoficiální ustanovení, že návštěva svatyní během festivalů byla povinná pro všechny děti školního věku v zemi. Lidé, kteří neviděli návštěvu svatyně jen jako prosté praktikování rituálu oproštěné od jakéhokoliv náboženského významu, to vnímali jako problém a porušení práva na svobodu vyznání. Jak bylo zmíněno výše, rituál měl být úplně oddělen od náboženství.¹³⁷

Největšími odpůrci podobných praktik byli křesťané. Ti odmítali přispívat na svatyně. Dále zastávali názor, že příspěvky svatyním ze strany místních státních orgánů podporují modlářství. Samozřejmě byli také proti povinnostem jejich dětí uctívat kami během již zmiňovaných každoročních festivalů. Koneckonců podle ústavy Meidži měli občané Japonska nárok na náboženskou svobodu, ať už byl tento nárok jakkoliv omezený.¹³⁸

Pokud by vláda nahlížela na svatyně jako na náboženské instituce, dostala by se povinností navštěvovat je do konfliktu se zárukou náboženské svobody, kterou zajišťovala ústava Meidži. Svatyně byly podle ní jen místem, kde bylo možné vzdát hold předkům, a proto je vláda neoznačovala za náboženské.¹³⁹

Stavba svatyně Meidži a její zasvěcení císaři Meidžimu bylo v očích křesťanů problematické, protože zasvěcením svatyně osobě reprezentující stát došlo k porušení zásady o oddělení náboženství od státu. Nicméně stavba se ani tak nesečkala s ostrým křesťanským odporem. Pro některé křesťany znamenala svatyně spíše symbol národního uctívání než náboženského uctívání. I z pohledu šintoistů byl zmiňovaný koncept problematický, protože si uvědomovali, že úplné oddělení náboženství a státu prostě není realizovatelné. Křesťané, kteří chápali povahu státního šintó, si byli dobře vědomi nebezpečí pro náboženskou svobodu reprezentovaného stavbou Meidži svatyně.¹⁴⁰

¹³⁶ SHIMAZONO, Susumu. State Shinto in the Lives of the People: The Establishment of Emperor Worship, Modern Nationalism, and Shrine Shinto in Late Meiji. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. Nanzan Institute for Religion and Culture, c 2009, vol. 36, no. 1 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/jjrs/pdf/814.pdf> str. 104

¹³⁷ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 540-541

¹³⁸ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 541

¹³⁹ NITTA, Hitoshi. Shinto as a “non-religion”: the origins and the development of an idea. BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. str. 252

¹⁴⁰ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 541-542

2.2.6 Konec státního šintó

Státní šintó dosáhlo svého vrcholu ve 30. letech 20. století. V této době vláda dokončila vnitřní organizaci a zároveň se v Japonsku projevoval růst fašismu císařského systému. I když bylo státní šintó na svém vrcholu, historický vývoj učinil přítrž jakémukoliv dalšímu rozvoji zmiňovaného náboženství. Porážka Japonska ve druhé světové válce znamenala smrtící ránu pro státní šintó. Požadavky Postupimské deklarace obsahovaly nutnost svobody slova, vyznání a myšlení. Dále museli Japonci docílit kompletního oddělení státu a náboženství a prvním krokem v této snaze bylo zrušení státního šintó.¹⁴¹

15. prosince 1945 vydalo spojenecké velitelství nařízení ohledně šintoismu (japonsky 神道指令 – Šintó Širei). Hlavními cíli bylo zrušení státního šintó, zaručení náboženské svobody a eliminace militarismu a ultranacionalismu. Podle tohoto nařízení musely být odstraněny všechny obřady, praktiky, mýty a legendy, které mohly být negativně zasaženy šintoismem.¹⁴²

Eliminace státního šintó probíhala v několika krocích. Prvním bylo zamezení státní podpore šintó a veřejné finanční podpore svatyní. Následovalo zrušení úřadu šintoistického uctívání. Ze školních sylabů museli Japonci kompletně odstranit jakoukoliv šintoistickou výuku. Školní učebnice prošly přísnou revizí a s ní vymizely veškeré šintoistické elementy. Odstranit museli i ostatní symboly šintoismu nacházející se ve školách a vládních kancelářích (např. oltářiky, japonsky 神棚 – kamidana¹⁴³). Posledním krokem bylo osvobození obyvatelstva od povinnosti účastnit se šintoistických událostí.¹⁴⁴

Zároveň nařízení zakázalo pohřby válečných mrtvých státem nebo veřejnými institucemi. Obřady císařského dvora se ovšem nedočkaly výrazného omezení. Spojenci

¹⁴¹ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 542

¹⁴² ŌHARA, Yasuo. Shintō Shirei. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1109>

¹⁴³ Kamidana je malý vnitřní šintoistický oltář. V tomto oltáři se pro potřeby uctívání domácích ochranných božstev uchovávají papírové talismany nebo amulety vydané velkými šintoistickými svatyněmi (Kamidana. *Japanese Architecture and Art Net Users System* [online]. Japanese Architecture and Art Net Users System, c 2001 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.aisf.or.jp/~jaanus/deta/k/kamidana.htm>). Kamidana mohla také obsahovat předměty šintoistického kultu (například zrcadlo) nebo větévky stromu sakaki (榊), který je pro Japonce posvátný (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 116-117).

¹⁴⁴ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 542

k nim zaujali shovívavý postoj. Nařízení ale nepočítalo s realitou společenského života Japonců. To vedlo k nejasnostem a problémům ohledně uplatňování zmiňovaného nařízení. Od roku 1949 bylo nařízení aplikováno opatrněji a uvážlivěji.¹⁴⁵

Po eliminaci státního šintó následoval císařský projev z roku 1946¹⁴⁶, ve kterém císař veřejně popřel, že by byl ztělesněním kami na zemi. Tento fakt měl na japonské obyvatelstvo dalekosáhlé následky. Znamenal totiž velký zásah do jejich náboženských představ. Šintoismus jako takový ovšem nezaniknul. Sice už neměl státní podporu, jakou mělo státní šintó, ale mohl nadále fungovat jako obyčejné náboženství. Šintoismus se tedy stal jedním z mnoha náboženství praktikovaných na japonském území, jako tomu bylo před příchodem státního šintó.¹⁴⁷

Koncem okupace se objevily určité pokusy o oživení státního šintó, které se vázaly na svatyni Jasukuni¹⁴⁸ a snahy o získání podpory ze strany státu. Hnutí za získání státní podpory svatyně s časem nabíralo na síle. V roce 1969 členové vládnoucí Liberální demokratické strany (japonsky 自由民主党 – Džijú Minšútó¹⁴⁹) usilovali o schválení zákona zajišťujícího státní podporu svatyně Jasukuni, ale vždy se našlo dost těch, kteří byli proti, a zákon nikdy

¹⁴⁵ ŌHARA, Yasuo. Shintō Shirei. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 28. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1109>

¹⁴⁶ Císařský novoroční projev z 1. ledna 1946 obsahoval část s názvem Prohlášení o lidskosti (v japonštině 人間宣言 – ningen sengen). Císař Šówa (1901-1989) v projevu oznamoval, že nebyl živoucím bohem a že koncept císařského božství nebyl pravdivý. Generál Douglas MacArthur reagoval na tento projev pochvalou císaře jako vůdce, který přinese demokracii svým lidem (Emperor, Imperial Rescript Denying His Divinity. *Birth of the Constitution of Japan* [online]. National Diet Library, c 2003-2004 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/shiryō/03/056shoshi.html>).

¹⁴⁷ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 542-543

¹⁴⁸ Svatyni Jasukuni (japonsky 靖国神社 – Jasukuni Džindža) založil v roce 1869 císař Meidži. Svatyně oslavuje památku těch, kteří zasvětili život vlasti nebo jej za vlast položili, například vojáci v čínsko-japonských válkách, rusko-japonské válce nebo první a druhé světové válce, ale také studenti pracující v továrnách během válek (About Yasukuni Shrine. *Yasukuni Shrine* [online]. Yasukuni Shrine, c 2008 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.yasukuni.or.jp/english/about/index.html>).

¹⁴⁹ Liberální demokratická strana Japonska byla založena v roce 1955 a vznikla spojením Liberální strany (japonsky 自由党 – Džijútó) a Japonské demokratické strany (japonsky 日本民主党 – Nihon Minšútó). Od svého založení v roce 1955 byla strana u moci až do roku 2009, kdy prohrála ve volbách proti Demokratické straně Japonska (japonsky 民主党 – Minšútó). V současné době tvoří opozici proti Demokratické straně Japonska (A History of the Liberal Democratic Party. *Liberal Democratic Party of Japan* [online]. The Liberal Democratic Party of Japan, c 2011 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.jimin.jp/english/about-ldp/history/index.html>).

neschválili. Svatyně Jasukuni měla mít nárok na státní finanční podporu, protože měla symbolizovat národní úctu obětem války.¹⁵⁰

Tato svatyně se zároveň stala terčem kritiky, protože v ní jsou uloženy a uctívány duše vojáků bojujících ve válce včetně několika válečných zločinců. Dalším kontroverzním tématem vztahujícím se ke svatyni jsou osobní návštěvy japonských politiků. Mnozí lidé považují tyto návštěvy za projev podpory japonského nacionalismu, nedostatek pokání za hříchy druhé světové války nebo absenci usmíření se s asijskými oběťmi japonského impéria. Za zmínku stojí například relativně časté návštěvy bývalého japonského premiéra Koizumiho¹⁵¹, které zvedaly vlny protestů ze strany Číny a Koreje.¹⁵²

Dalším příkladem nesnadné situace, ve které se šintoismus nacházel, byla problematika džičinsai (地鎮祭, volně přeloženo jako obřad položení základního kamene nebo obřad očištění země¹⁵³). Cílem tohoto rituálu bylo zajistit ochranu ze strany kami při stavbě budovy. V roce 1965 použili úředníci z města Cu v prefektuře Mie veřejné fondy pro financování džičinsai nedaleko komplexu svatyní v Ise¹⁵⁴. Okamžitě bylo vzneseno obvinění z porušení článku ústavy o náboženské svobodě a obvinění z porušení článku ústavy zakazujícího použití veřejných fondů pro financování náboženské instituce. Financování džičinsai shledal vrchní soud v Nagoji ilegálním, což znamenalo velké problémy pro veřejné organizace, které využívaly šintoistických ceremonií, jako byl právě džičinsai. S ohledem na komplikovanost celé situace v roce 1977 na základě žádosti státních orgánů nejvyšší soud rozhodl, že džičinsai není náboženskou aktivitou a je ústavní.¹⁵⁵

¹⁵⁰ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 543

¹⁵¹ Bývalý japonský premiér Koizumi Džuničiró (1942-, premiér 2001-2006) navštívil svatyni Jasukuni poprvé jako premiér 13. srpna 2001 (TAMAMOTO, Masaru. *A Land without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism*. *World Policy Journal* [online]. Fall 2001, vol. 18, no. 3 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40209758> str. 33).

¹⁵² TAMAMOTO, Masaru. *A Land Without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism*. str. 33-34

¹⁵³ Džičinsai je šintoistický rituál prováděný před zahájením stavby budovy nebo jiného projektu, který má zajistit hladký a bezpečný průběh stavebních prací. Zároveň jde o modlitbu za to, aby se ani po dokončení stavby nevyskytly žádné problémy (ENDO, Jun. *Jichinsai*. *Encyclopedia of Shinto* [online]. Kokugakuin University, 24. 2. 2007 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/entry.php?entryID=1043>).

¹⁵⁴ Šlo o rituál při pokládání základů budovy tělocvičny ve městě Cu, který proběhl 14. ledna 1965 (1971 (Gyo-Tsu) No. 69. *Supreme Court of Japan* [online]. Supreme Court of Japan, c 2006 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.courts.go.jp/english/judgments/text/1977.7.13-1971.-Gyo-Tsu-.No..69.html>)

¹⁵⁵ State Shintō. KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. str. 544

3 Japonská mytologie

Japonská propaganda zneužila šintoistickou mytologii v období před a během druhé světové války, a proto považují za důležité nastínit její charakteristiku a následně zdůraznit body, které byly využity japonskou propagandou v procesu fašizace Japonska.

3.1 Rozdělení japonské mytologie

Japonskou mytologii lze rozdělit na dvě skupiny podle oblastí, odkud tyto mytologie vzešly, vlastní japonskou mytologii a mytologii národnosti Ainu¹⁵⁶. Pro označení japonských mýtů a legend se využívá pojem šinwa (神話, v překladu mýtus nebo legenda) a mytologie pak bývá označována pojmem šinwagaku (神話学). Ainuové označují svoji mytologii názvem oina nebo kamui jukar (v překladu eposy o bozích). V japonské mytologii je možné nalézt tři základní systémy: starojaponský (šintoistický), buddhistický a pozdní. Pozdní japonská mytologie je specifická v tom, že se jedná o amalgám starojaponské mytologie a buddhistické mytologie, ale zároveň je zasažena dalšími vlivy ve formě taoismu, konfucianismu nebo jiných vlivů, povětšinou čínských.¹⁵⁷

3.2 Památky obsahující japonskou mytologii

Pro mé zkoumání je nejrelevantnější starojaponská mytologie. Tato mytologie se dochovala například v nejstarších literárních památkách. Hlavně se jedná o kroniky *Kodžiki* (*Zápisy starých věcí*) z roku 712 psanou japonsky, *Nihonšoki* (taktéž nazývanou *Nihongi*, *Japonské anály*) z roku 720 psanou čínsky a o spis *Fudoki*, což může být do češtiny přeloženo jako *Topografické záznamy o zemích* z let 715 až 733. *Fudoki* obsahuje především hospodářské informace psané čínsky, zároveň ovšem zachycuje i mýty a pověsti psané japonsky. Výše zmiňované kroniky jsou považovány za základní stavební kameny šintoistické

¹⁵⁶ Ainuové tvoří jednu z etnických skupin, které se nacházejí na území Japonska. V dnešní době žijí příslušníci této skupiny pouze na ostrově Hokkaidó. V minulosti obývali i sever Honšú, Kamčatku, jižní Sachalin a Kurilské ostrovy (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 14).

¹⁵⁷ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 7

mytologie, která po svém vzniku adaptovala a nahrazovala původní nižší mytologie nebo šamanské kultury.¹⁵⁸

Jedním z nejdůležitějších spisů obsahujících základy japonské mytologie je kronika *Kodžiki*. Tuto literární památku nechala sepsat císařovna Gemmei (661-721) a jejím sestavitelem byl Ó no Jasumaro¹⁵⁹. Právě v *Kodžiki* je zachycen mýtus o nepřerušené císařské linii od bohů po historicky doložené panovníky japonské historie. Základní mýtus obsahuje představy Japonců o původu života a zrození bohů z počátečního chaosu a následné zavedení řádu a harmonie.¹⁶⁰

V počáteční části *Kodžiki* lze nalézt tři cykly. Prvním z nich je kosmologický cyklus Jamato, který popisuje události v říši bohů Takamagahara a v říši mrtvých Jomi no kuni. Tento cyklus se také zabývá božským původem Japonska, japonských panovníků a propojením císařského rodu s bohyní slunce Amaterasu. Druhý cyklus Izumo se zaměřuje na události v oblasti Izumo (dnešní Šimane) a nejdůležitější postavou je bratr Amaterasu Susano. Třetí cyklus se odehrává v oblasti Hjúga (dnešní Mijazaki). Postavy vystupující ve zmiňovaných cyklech bývají označovány jako kami nebo mikoto¹⁶¹. Panteon japonských božstev lze rozdělit do tří skupin. Nebeští bohové (taktéž zvaní amacukami – 天津神) znázorňují nejvýše postavenou skupinu božstev. Druhé místo náleží pozemským bohům (zvaným kunicukami – 国津神) a je jich více než nebeských bohů. Nejniže stojí obyčejní kami; duchové, kteří se projevují jako přírodní jevy.¹⁶²

V japonské mytologii se nachází tři základní světy; Takamagahara (高天原), Nakacukuni (také Ašihara no Nakacukuni – 葦原の中つ国) a Jomi no kuni (黄泉の国).

¹⁵⁸ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 7

¹⁵⁹ Ó no Jasumaro je sestavitelem kroniky *Kodžiki* a zemřel v roce 723. Zastával pozici nižšího státního úředníka. Do jeho povinností spadalo sčítání lidu a daně (HIGHAM, Charles F. W. *Encyclopedia of Ancient Asian Civilizations*. New York: Facts On File, c 2004. str. 247).

¹⁶⁰ ROBERTS, Jeremy. *Japanese Mythology A to Z*. 2nd ed. New York, NY: Chelsea House Publishers, c 2010. str. 70

¹⁶¹ Termín mikoto označuje nejdůležitější božstva japonské mytologie, jejichž chování se podobá tomu lidskému. Jména těchto bohů navíc prozrazují jejich charakter (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 8).

¹⁶² WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 8

Takamagahara se překládá jako Vysoká nebeská pláň a ze tří zmiňovaných světů se nachází nejvýše. Nakacukuni znamená v překladu Prostřední země, nachází se uprostřed mezi Takamagaharou a Jomi no kuni. Tato země představuje Japonsko. Posledním světem je Jomi no kuni, Země žlutých pramenů, který se nachází nejnižší a jedná se v podstatě o podsvětní říši, která občas bývá nazývána Ne no kuni (根の国) neboli Země kořenů. Charakteristickým rysem japonské mytologie je absence jediného stvořitele. Před stvořením světů, bohů a lidí panoval všude chaos. Později se vše spontánně uspořádalo a objevili se první bohové.¹⁶³

3.3 Zrození bohů a stvoření Japonska podle *Kodžiki*

Podle kroniky *Kodžiki* se jako první objevila hned trojice bohů. Tito bohové měli své sídlo ve světě Takamagahara, kde už nepanoval všudypřítomný chaos, jako tomu stále bylo například v zemi lidí Nakacukuni. Prvním ze zmiňované trojice byl Ama no minakanuši no kami (天之御中主神), jehož jméno lze interpretovat jako Božstvo středu nebes. Spolu s ním přišli na svět ještě Takamimusubi no kami (高御産巢日神), česky Božstvo vysoké plodivé síly, a Kamimusubi no kami (神産巢日神), v překladu Božstvo božské plodivé síly. Tito tři bohové se od božstev, která následovala později, výrazně lišili, protože byli hermafroditní a neviditelní¹⁶⁴. Poté následoval příchod dalších čtyř bohů. Ti se ovšem objevili jako jednotlivci a nebyli už tak abstraktní jako jejich předchůdci¹⁶⁵. S touto čtveřicí bývají spojovány přírodní elementy, objekty a jevy. Posledními zástupci bohů, kteří přišli na svět osamoceni, byl bůh, který se navždy usadil na zemi (japonsky 国之常立神 – Kuni no tokotači no kami) a bůh vydatných mračen nad rovinami (japonsky 豊雲野神 – Tojo kumono no kami). Poté se už božstva objevovala v párech. Jedním z nejvýznamnějších párů bohů byli ti, kteří přišli na svět jako sedmá generace. Jednalo se o Izanami no mikoto (伊邪那美命) a Izanagiho no mikoto (伊邪那岐命). Tato dvojice se postarala o stvoření japonských ostrovů a zrození obrovského množství dalších bohů. Váže se k nim například v *Kodžiki* zachycená legenda o Izanagiho výpravě do podsvětí za Izanami. Dalším významným božstvem japonského panteonu je

¹⁶³ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 9

¹⁶⁴ Profesor Fiala ve svém překladu *Kodžiki* popisuje tato božstva jako zraku nedostupná nebo skryta zraku (FIALA, Karel (přel.). *Kodžiki: kronika dávného Japonska*. Praha: ExOriente, 2012. str. 41).

¹⁶⁵ I tato božstva popisuje profesor Fiala jako zraku nedostupná nebo skryta zraku (FIALA, Karel (přel.). *Kodžiki: kronika dávného Japonska*. str. 42).

Amaterasu ómikami (天照大御神), zářící bohyně slunce. Amaterasu se dostala do konfliktu se svým bratrem Susanoem no mikoto (須佐之男命), následně utekla do jeskyně, svět přišel o zdroj světla a vypukl v něm chaos. Zmiňovaného Susanooa ostatní božstva za jeho prohřešky zapudila na zem a jeho skutky a činy jsou náplní druhého cyklu první části *Kodžiki*. Susanoo zde vystupuje jako hrdina a dokonce se dostane do konfliktu s osmihlavým a osmiocasým hadem Jamata no oroči.¹⁶⁶

S legendou o stvoření Japonska je spojeno tvrzení o božském původu tohoto státu. Události ohledně stvoření japonských ostrovů líčí kronika *Kodžiki* v cyklu Jamato. Jamato¹⁶⁷ je zároveň starým názvem pro Japonsko. Jak jsem již zmínil, japonské ostrovy byly stvořeny dvojicí bohů, Izanami a Izanagim, a oni také dokončili kosmogonický proces.¹⁶⁸

Na počátku byla země olejovitá a beztvářá. Izanami a její manžel Izanagi dostali za úkol zemi zpevnit. Od nebeských bohů obdrželi na pomoc nebeský oštěp. Tím míchali tekutinu, která se měla stát pevninou. Poté oštěp vytáhli a kapky, které odkapávaly z oštěpu, vytvořily ostrov Onogoro. Na ostrově se nacházel velký sloup, který později využili při plození prvních potomků. Prvními vydařenými dětmi byly ostrovy, později následovalo mnoho božstev.¹⁶⁹

3.4 Nejdůležitější božstva

Zmínil jsem několik božstev, která hrála významnou roli při stvoření Japonska nebo se nějakým způsobem vázala na zneužití šintoismu v Japonsku. Považuji tedy za vhodné se věnovat bližšímu rozebrání těch nejdůležitějších z výše zmíněných kami.

Velmi důležitou roli hrála již zmiňovaná božská dvojice Izanami s Izanagim. Izanagiho celé jméno zní Izanagi no mikoto, z čehož vyplývá, že patří mezi velmi důležitá

¹⁶⁶ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 9-10

¹⁶⁷ Jedná se o název starojaponské provincie, která se nacházela na území dnešní prefektury Nara. V přeneseném významu se tento výraz používal jako označení pro celé Japonsko. Dále je možné toto slovo spatřit ve složeninách, například jamatodamaši (doslovně japonský duch, 大和魂) s významem chrabrosti a neochvějně bojovnosti. Časem našel tento výraz využití ve spojitosti s japonským nacionalismem (WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 79).

¹⁶⁸ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 9

¹⁶⁹ ROBERTS, Jeremy. *Japanese Mythology A to Z*. str. 24-26, 59-60

božstva japonské mytologie. Jeho jméno se dá v češtině vyložit jako bůh, jenž zve, svádí. Izanamino jméno v plném znění je Izanami no mikoto. Ona stejně tak jako její manžel patří mezi významné kami japonského panteonu a její jméno může být přeloženo jako bohyně, jež zve, svádí. Obecně bývá Izanami a Izanagimu přisuzováno především stvoření japonských ostrovů. Z jejich spojení vzešlo na třicet pět pozemských bohů, než Izanami podlehla svým zraněním způsobeným porodem boha ohně. Po její smrti se rodili další bohové, ale ti už přišli na svět pouze Izanagiho zásluhou. Izanagi po návratu ze země mrtvých musel vykonat očistu, protože přišel do kontaktu se smrtí a rozkladem. Z jeho svršků vznikla božstva a také jeho rituální očista měla za následek zrození dalších bohů.¹⁷⁰

Jedna z nejvýznamnějších postav japonského panteonu a hlavní japonská ženská bohyně se jmenuje Amaterasu. Její jméno je možno vidět také ve formách Amaterasu ómikami, což bývá překládáno jako velká vznešená bohyně ozařující nebesa, nebo Amaterasu no mikoto, což znamená bohyně ozařující nebesa. *Kodžiki* popisuje její příchod na svět ve spojitosti s Izanagiho očistou po návratu z podsvětí. Amaterasu se zrodila z kapky vody po rituální očištění Izanagiho levého oka.¹⁷¹

V *Kodžiki* se nachází příběh o sporu mezi Amaterasu a jejím bratrem Susanooem. V tomto příběhu se objevuje náhrdelník z prohnutých klenotů zvaných magatama a speciální zrcadlo. Oba zmiňované předměty mají velký význam i souvislosti s pozicí císaře, protože se jedná o dva ze tří císařských korunních klenotů¹⁷², které se používají až do dnešní doby.¹⁷³

Amaterasu je především známá jako prapředek císařského rodu a Japonci si velice zakládali na faktu, že císařská linie se táhne neporušeně od bohyně Amaterasu až po moderní panovníky. Jednoho z potomků Amaterasu, jejího vnuka Ninigiho, bohyně vyslala s úkolem vládnout Japonsku. Na cestu dostal od Amaterasu již zmiňované zrcadlo, náhrdelník z prohnutých klenotů magatama a posvátný meč. Tyto tři předměty se později staly korunními klenoty a v rukou císaře symbolizovaly nárok vládnout Japonsku. Prapravnuk Ninigiho se

¹⁷⁰ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 75-76

¹⁷¹ ROBERTS, Jeremy. *Japanese Mythology A to Z*. str. 4

¹⁷² Třetím císařským korunním klenotem je meč (Early Japan. *Department of History* [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: http://www.shsu.edu/~his_ncp/Japan.html).

¹⁷³ FIALA, Karel (přel.). *Kodžiki: kronika dávného Japonska*. str. 68-73

jmenoval Džimmu a je považován za prvního japonského císaře. Údajně roku 660 př. n. l. založil Japonsko.¹⁷⁴

V souvislosti s Amaterasu jsem zmínil jméno dalšího boha japonského panteonu, Susanooa. Jeho celé jméno zní Susanoo no mikoto. Ve své podstatě je Susanoo velmi rozporuplný bůh. Často mu bývá přisuzována pozice boha moří a bouří. Jeho otec, Izanagi, po něm chtěl, aby se stal bohem oceánů, ale Susanoo si usmyslel, že se vydá za Izanami do podsvětí. To Izanagiho rozlítilo a vypověděl nezkrtného syna ze světa bohů Takamagahary. Susanoo je mladším bratrem Amaterasu. Za jeho zrozením stál opět Izanagi a jeho rituální očista po návratu z podsvětní říše. Susanoo přišel na svět z kapek vody, kterou si Izanagi vymýval nosní dírky.¹⁷⁵

Susanooovi a jeho skutkům a činům se také věnuje druhý cyklus první části *Kodžiki*, který se jmenuje Izumo. Susanoo zde vystupuje jako hrdina a ochránce krajiny, kam sestoupil po vyhnání z nebeské pláň Takamagahary.¹⁷⁶

Cyklus Izumo popisuje Susanooův boj s osmihlavým a osmiocasým hadem Jamata no oroči. Když hada porazil, objevil v jednom z ocasů meč natolik podivuhodný, že se rozhodl předat ho své sestře Amaterasu jako dar. Tento meč byl později znám jako Kusanagi (česky požínač trávy). Amaterasu ho dala svému vnukovi Ninigimu, když ho vyslala na zem, aby vládnul japonským ostrovům, a tento meč je zároveň třetím z císařských korunních klenotů.¹⁷⁷

Primární součástí šintoistické mytologie, kterou podle mého názoru japonská propaganda zneužila, je mýtus o božském původu císaře. S tím byla také spojena víra o nadřazenosti Japonska nad jinými národy. Mnozí Japonci v období druhé světové války věřili, že jejich národ vzešel z bohů. Císařská linie podle nich sahala od sluneční bohyně Amaterasu až k císaři. Důkazem o věrohodnosti tohoto tvrzení mohl být fakt, že císařské korunní klenoty, předměty, které symbolizovaly císařský nárok na vládu v Japonsku, darovala sama Amaterasu

¹⁷⁴ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 30-31

¹⁷⁵ ROBERTS, Jeremy. *Japanese Mythology A to Z*. str. 109-110

¹⁷⁶ WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. str. 140-141

¹⁷⁷ FIALA, Karel (přel.). *Kodžiki: kronika dávného Japonska*. str. 74-76

prvnímu vládci Japonska, Ninigimu. Kokka šintó kladlo velký důraz na fakt, že císař je potomkem bohů, a tento fakt také poskytl Japoncům dostatečný důvod bojovat za císaře.

4 Náhled dnešních Japonců na šintó a jeho případné zneužití

V předchozích kapitolách jsem se zabýval různými aspekty týkajícími se zneužití šintoistického náboženství v období před a během druhé světové války a v této kapitole jsem se rozhodl zaměřit na to, jaký názor dnešní Japonci mají na případné zneužití šintó a jestli podle nich vůbec ke zneužití došlo. Kontaktoval jsem respondenty z různých věkových skupin a předložil jim krátkou anketu skládající se z deseti otázek. Vzhledem k velmi omezenému počtu respondentů bohužel není vypovídací hodnota zjištěných výsledků příliš vysoká. Nicméně mým cílem bylo získat názory dnešních Japonců, což se mi dle mého názoru podařilo.

Obsahem otázek byl například jejich vztah k šintó v dnešní době, jejich náhled na mytologii nebo jejich názor na pravděpodobnost vzkříšení státního šintó. Tři respondenti pochází z řad studentů, čtyři respondenti se věnují učitelské profesi a jeden respondent pracuje ve firmě. Co se věkového spektra dotazovaných týče, studenti jsou mezi dvaceti a třiceti lety, tři z učitelů se pohybují v rozmezí mezi třiceti a čtyřiceti pěti lety a jeden z učitelů spadá do věkové kategorie nad šedesát let. Respondentovi z podnikatelské sféry je mezi třiceti a čtyřiceti lety. Reakce respondentů se přirozeně lišily, od ignorování emailu s mými dotazy až po vcelku podrobné odpovědi na každou z mých otázek. Jednotlivé body krátké ankety jsem formuloval v následujícím znění:

1. Myslíte si, že bylo šintó zneužito v období před a během 2. sv. v.? Pokud ano, proč?
Pokud ne, proč?
2. Ovlivňuje nějak případné zneužití šintó Váš náhled na toto náboženství jako takové?
Pokud ano, jak?
3. Došlo podle Vašeho názoru v souvislosti s případným zneužitím šintó i ke zneužití japonské mytologie? Pokud ano, jak?
4. Ovlivňuje nějak případné zneužití japonské mytologie Váš náhled na tuto mytologii jako takovou? Pokud ano, jak?
5. Jaký má pro Vás šintó význam v dnešní době?
6. Jaký má pro Vás japonská mytologie význam v dnešní době?

7. Jaký je Váš náhled na kokka šintó?
8. Mělo zavedení kokka šintó nějaké pozitivní důsledky? Pokud ano, jaké?
9. Mělo zavedení kokka šintó nějaké negativní důsledky? Pokud ano, jaké?
10. Myslíte si, že existuje nějaká šance na návrat kokka šintó? Pokud ano, co by se muselo stát? Pokud ne, proč?

Jeden z respondentů na email vůbec nijak nezareagoval. Další z nich sice na email odpověděl, ale protože byl momentálně velmi pracovně vytížen, s omluvou otázky ankety nezodpověděl. Následující dva respondenti sice zaslali odpověď, ale nevyjadřovali se konkrétně k jednotlivým bodům ankety. První z nich zdvořile odmítnul odpovědět na takové množství mnou položených otázek, prý protože jsem se s ním nikdy osobně nesetkal. Nakonec napsal, že v japonské šintó nevěří a že si myslí, že tomu tak je u většiny dnešních Japonců. Z toho důvodu prý problematice příliš hluboce nerozumí. Prý se říká, že vojenské autority vedly válku ve jménu císaře. On si myslí, že vedly válku ve jménu japonského šintó. Podobné věci se prý děly v mnoha jiných světových konfliktech. Ohledně vlivu šintó na současný život Japonců se zdržel odpovědi z důvodu, že se sám nepočítá mezi věřící.

Druhý z respondentů mi odpověděl, že o něčem takovém doposud nepřemýšlel. Názor dnešních Japonců na šintó zhodnotil tak, že Japonci se nad šintó jako takovým příliš nezamýšlejí. Dnešní Japonci si prý v souvislosti s japonskou mytologií vůbec nic nemyslí. Respondent také zastával názor, že na takto formulované otázky mi běžní Japonci pravděpodobně nebudou moci odpovědět a že by bylo lepší konzultovat danou problematiku s literaturou od nějakého odborníka.

Ostatní respondenti se vyjádřili ke všem nebo alespoň k většině bodů ankety a po přeložení jejich odpovědí jsem získal následující výsledky.

Na otázku, jestli došlo v období před a během druhé světové války ke zneužití šintó, odpovídali respondenti neurčitě. Převažovaly ale názory, že podle nich šintó zneužito nebylo. Jeden z respondentů odpověděl, že šintó bylo využito během druhé světové války pro inspiraci a povzbuzení vojáků. Zmínil také kokka šintó, což prý nebylo náboženství ale věc, kterou zavedla Ústava japonského císařství (Ústava Meidži). Zároveň tvrdil, že náboženské implikace byly silné. V odpovědi na tuto otázku se objevila zmínka o Jasukuni, o které se respondent vyjadřoval, že, jestli se v tomto případě jedná o zneužití šintó, je otázkou osobního

rozhodnutí, ale on osobně to za zneužití nepovažuje. Lidem, kteří bojovali a umírali, aby chránili Japonsko, by nemohl říci například: „Byli jste oklamáni.“ Další z respondentů zmiňoval deifikaci císaře. Podle něj bylo šintó samozřejmě původně uctívání všech šintoistických bohů, a proto v časech války fakt, že císař sám byl bohem, působí zvláště. Navíc v průběhu věků prý žili různí lidé, existovaly nejrůznější víry a představy, a tak během války vyžadovat víru v šintó, kde císař je bohem, nejde. Dnes je prý možné snadno odsoudit přehnanou víru jako něco zvláštního nebo nemožného, ale během války nebylo možné vyjádřit svůj názor. Šintó prý není špatné, ale špatná je společnost, kde není možné vyjádřit svobodně svůj názor. Pojem zneužití šintó na respondenta dělá dojem, že stát, kde je šintó, je špatný. Šintó jako takové není špatné, protože je to něco, v co věřili lidé původně žijící v Japonsku. Za negativní lze považovat využití šintó vojenskými kruhy v období války. Myšlenkám „císař je bůh“ a „bojujme pro císaře“ lidé věřit nemuseli, nicméně uvěřili. Proto si někteří mysleli, že to je „tak nějak“ v pořádku. Dále existovali lidé, kteří tyto myšlenky nesdíleli, a proto byli vojenskými kruhy (vládními představiteli v době války) zavražděni. Jeden z respondentů zastával názor, že ke zneužití šintó došlo. Zneužití vztahoval i na slovní spojení uctívejte císaře, vyžeňte barbary (japonsky 尊皇攘夷 – sonnó džói) z konce období Tokugawa a řadu vlivů z období restaurace Meidži. Zneužitím mohlo být spojení náboženství a státu. Například Tojotomi Hidejoši a Tokugawa Iejasu také využili šintó, ale stali se bohy jen proto, aby byli ochrannými božstvy potomků.

Odpovědi na to, jestli případné zneužití šintó ovlivnilo názor na toto náboženství, se lišily v podstatě respondent od respondenta. Zaznamenal jsem odpovědi hovořící ve prospěch tvrzení, že názor lidí na šintó ovlivněn byl i odpovědi tvrdící pravý opak. Jedním z názorů bylo, že i kdyby bylo kokka šintó zneužito, špatnou věcí by nebylo kokka šintó jako takové, ale problémem by byli pouze lidé, kteří ho zneužili. Tento respondent tedy s případným zneužitím šintó vždy spojoval odvozené kokka šintó. Další z respondentů tvrdil, že názor lidí, kteří si myslí, že ke zneužití šintó došlo, ovlivněn byl. Podle něj je v Japonsku do dnešního dne mnoho lidí, kteří uctívají císaře. MacArthur věděl o tom, že většina Japonců uctívá císaře, a tak ho neodsoudil k trestu smrti. Tento respondent není z těch, kteří by císaře uctívali, ale obdivuje současnou císařovnu (Mičiko). Jeden z respondentů odpověděl, že co se týká způsobu uvažování o šintó jako takovém, zneužití šintó vliv nemá. Hned ale dodal, že je potřeba rozlišovat mezi šintó a kokka šintó.

Na otázku ohledně mytologie odpovídali respondenti převážně ve smyslu, že o jejím zneužití či využití neví, případně jim nebylo jasné, co vlastně pojem mytologie znamená. Jeden z respondentů napsal přímo, že si není vědom toho, že by mytologie byla ve válce využita. Další si nebyl jist, k čemu přesně se pojem mytologie vztahuje. Nicméně tvrdil, že mytologie určitě využita byla a že za jejím využitím v té době stáli politici nebo vysocí úředníci z vojenských kruhů. Zaznamenal jsem i odpověď, ve které si shodně s názorem předchozího respondenta dotyčný nebyl jist, co si pod pojmem mytologie představit. Pokud prý ale šlo o studium mýtů a legend, tak spíše než že by mytologie byla zneužita, by se dalo říci, že kokka šintó zakázalo nepohodlné studium mýtů a legend. Nicméně v období Taišó (1912-1926) a začátkem období Šówa (1926-1989) tomu tak už nebylo.

Zneužití mytologie podle odpovědí respondentů náhled na ni do jisté míry ovlivnil. Jeden z respondentů odpověděl, že zneužití pravděpodobně nemělo příliš vliv na věřící, naopak na nevěřící to vliv mít mohlo. Jiný respondent tvrdil, že zneužití mytologie mohlo mít vliv po válce, kdy popisy v *Nihonšoki* a *Kodžiki* už lidé nevnímali jako dějiny, ale jako tradice. Před válkou to totiž bylo vyučováno jako pravdivá skutečnost.

Z odpovědí na otázku ohledně významu šintó pro dnešní Japonce usuzuji, že mnozí ze současných Japonců žijících moderním způsobem života si šintó příliš neuvědomují, protože se jedná o přirozenou součást jejich života. Pro jednoho z respondentů znamená šintó něco, co se v dnešní době promítá do života Japonců ve formě duchovních principů a je součástí životních zvyklostí. Proto jde podle něj o věc, která není běžně moc vnímána. Další respondent se v souvislosti s významem šintó zamyslel nad vírou obecně. Podle něj v současnosti v Japonsku šintó (ne kokka šintó, originální šintó) přežívá jako jiná náboženství. V dnešní době v případě mnoha Japonců, když se narodí, je narození nejdříve oznámeno šintoistickým bohům. Také svatební obřady se konají v šintoistických svatyních. Běžný život je v souladu s konfucianstvím, a když zemřou, koná se buddhistický obřad. Podle původního šintó je svět, kde žijí lidé, nejlepší a svět po smrti je špinavou podsvětní říší. V buddhismu je tento svět zkažený, jsou zde místa, kde je mnoho špíny, a proto jdou věřící po smrti do neposkvrněné čisté země. Z pohledu konfucianismu kromě tohoto světa jiný svět není. Tyto tři náhledy si vzájemně odporují a většina Japonců bezstarostně věří ve všechna tři náboženství. Z toho důvodu si respondent myslí, že také strach ze smrti a strach před bohy je slabý. Pro dalšího respondenta má v dnešní době šintó význam například ve vnímání kami v přírodě. Během zkoušek nebo při zápasech se modlí za úspěch nebo vítězství. V dnešní době

se prý Japonci účastní například šintoistických oslav Nového roku, buddhistického Obon festivalu (svátku mrtvých) a křesťanských Vánoc. Nicméně si myslí, že nejbližší mu je myšlenka, že všichni šintoističtí bohové a předkové ho pečlivě sledují. Jiný respondent podle svého názoru nepatří mezi vyznavače šintó, ale myslí si, že v jeho způsobu cítění a uvažování budou šintoistické věci. S buddhismem je to také tak, ale co se týče Japonců, nijak zvláště si to prý neuvědomují. Obecně si myslí, že jde o věci začleněné do života a životního stylu.

Mytologie obecně nemá pro běžného Japonce moc velký význam. V odpovědích ji zmiňovali jenom v souvislosti se studiem. Jeden z respondentů tvrdil, že mytologie má nějaký větší význam pouze pro lidi, kteří se zajímají například o archeologii. Zároveň je prý mnoho lidí, kteří sice disponují základními znalostmi japonské mytologie, ale jinak o mytologii nejeví zájem. On osobně patří ke druhé skupině. Podle dalšího respondenta má mytologie v dnešní době význam pouze jako oblast studia nebo bádání. Myslí si, že se najdou lidé, kteří zkoumají původ Japonců, a vycházejí přitom ze srovnání mýtů a legend.

Kokka šintó bylo podle respondentů prostředkem pro sjednocení národa a jeho myšlení. Podle názoru jednoho z respondentů vláda využila kokka šintó pro sjednocení způsobu uvažování Japonců o prastarých císařích nebo kami a pro sjednocení země. Jiný respondent si myslí, že vláda zavedla kokka šintó jako emocionální a psychickou podporu nacionalismu. Kokka šintó prý bylo vhodným politickým nástrojem, který Japonsku umožnil se vyhnout kolonizaci ze strany západních mocností, realizaci nezávislosti a obecnou mobilizaci národa. V odpovědi dalšího z respondentů bylo tvrzení, že co se kokka šintó týče, ve víře, kdy všichni členové národa tvoří pouze jeden celek, byla síla a slabina státu. Objevil se i názor, kdy respondent považuje tvrzení, že země má v úmyslu souhrnně řídit šintó, za nepřiměřené a ve chvíli, kdy se Japonci snažili o spojení náboženství a státu, vznikla věc odlišná od původního šintó. Z toho důvodu by také nešel navštívit svatyni Jasukuni.

Pozitivní důsledky zavedení kokka šintó spočívaly ve sjednocení Japonska a s tím spojeném usnadnění vedení války. Jeden z respondentů například tvrdil, že úspěch kokka šintó jako politiky spočíval v jeho vytvoření vládou za účelem sjednocení Japonska. Kokka šintó prý také pomáhalo Japonsku jako jediné asijské velmoci, která byla schopna se srovnávat se zeměmi Evropy nebo Ameriky, a také jako nezávislému státu, který nebyl pod koloniální nadvládou. Trochu problematické je určit, do jaké míry pomohlo kokka šintó jednotlivcům, protože každý člověk má trochu jiný smysl pro hodnoty. Dalším názorem bylo,

že pomocí kokka šintó byli všichni spojeni v jeden celek a tím se vedení války stalo pro vojenské kruhy jednodušším.

Negativními důsledky zavedení kokka šintó bylo například omezení šancí vyjádřit vlastní názor nebo snaha o očištění šintó od cizích vlivů. Mezi odpověďmi bylo tvrzení, že negativy zavedení mohla být zmiňovaná nemožnost vyjádřit vlastní názor a zostření války. Jiný respondent označil za negativum zničení společného fungování buddhismu a šintoismu (japonsky 神仏習合 – šinbucu šúgó), které v Japonsku tradičně existovalo. V životě skutečných Japonců prý zůstaly buddhistické a šintoistické náležitosti v chaosu.

Ke znovuvzkříšení kokka šintó podle názoru dotazovaných respondentů pravděpodobně nedojde. Jeden z nich tvrdil, že to není moc reálné. Šintó je sice v souladu s duchovními principy Japonců, ale je součástí jejich života nebo zvyků a nic víc. V dnešní době by ztotožňování císaře s kami nemělo v Japonsku žádný vliv. Na návrat kokka šintó existuje podle jiného respondenta stejná šance jako na to, že se nevrátí. Bylo by zapotřebí jisté skupiny pochybných lidí (například z vojenských kruhů) a nemuselo by se jednat zrovna o kokka šintó ale klidně o jakékoliv jiné náboženství. Stačilo by, aby tito lidé vytvořili unikátní absolutistickou „hvězdu“, jako byl například císař nebo Hitler, a kdyby většina lidí, konkrétně široká veřejnost v období války, v tuto významnou osobnost věřila, k návratu by určitě došlo. Podle názoru jiného z respondentů není návrat kokka šintó ve formě z období před válkou v dnešní době asi reálný. Pokud by k němu mělo dojít, bylo by to asi tehdy, kdyby císaři z nějakého důvodu bylo povoleno mít moc. Co se týče kokka šintó, na rozdíl od běžného šintó by bylo nutné jádro ve formě císaře. Pokud je císař pouhým symbolem země, znovuoživení kokka šintó nenastane.

Závěr

Jak jsem zmínil již v úvodu původ Japonců a Japonska je těsně spjat s japonským náboženstvím šintoismem a japonskou mytologií. Šintó určitě napomohlo uchovat japonskou národní identitu. V průběhu dějin a také v mnou sledovaném období lidé věřili, že císař byl skutečně potomkem bohů, a proto za něj byli ochotni ve vojenských konfliktech bojovat a položit život. Po válce šintoismus ztratil svůj jedinečný statut a stal se jedním z mnoha náboženských směrů v Japonsku. V dnešní době zůstává v japonském povědomí jako součást obřadů a rituálů každodenního života.

Bakalářská práce měla dva cíle, zjištění příkladů zneužití šintoismu a japonské mytologie a názorů dnešních Japonců na šintó a mytologii. Prvnímu se věnovaly kapitoly o historii, šintó a mytologii. Druhým cílem se zabývala kapitola o názoru Japonců na šintó. Oba cíle práce byly splněny.

Z historického hlediska se Japonsko ve sledovaném období vypracovalo z pozice oproti kontinentu zaostalého feudálního státu na imperialistickou velmoc jihovýchodní Asie, která byla schopna konkurovat západnímu světu. Kontakty Japonska se Západem přinesly mnoho poznatků a jejich přejímání vedlo k narušení vnímání národní identity. Následně se začalo formovat kokka šintó, které posloužilo mimo jiné jako nástroj unifikace národa. Zároveň to ale vedlo k nebezpečím, která se naplno ukázala během agresivní expanzivní politiky, kdy mělo Japonsko cíle podobné nacistickému Německu. To vedlo k jejich spojení během druhé světové války.

Šintoismus ve sledovaném období posloužil jako základ pro japonské státní náboženství kokka šintó a to bylo také jednou z věcí, kterou je možné považovat za příklad zneužití. Před sledovaným obdobím fungovalo šintó a buddhismus společně a tato dvě náboženství se navzájem doplňovala. Nicméně ve sledovaném období došlo k oddělení buddhismu a šintoismu a pomalu se začalo formovat kokka šintó. To získalo privilegovanou pozici státního náboženství a všechny ostatní víry byly zakázány. Šintoistické úřady také měly za úkol indoktrinaci národa, takže například děti ve školách se učily o božském původu panovníka.

Vláda zneužila mytologii, když propagovala tvrzení o božském původu panovníka. Ten totiž měl být potomkem linie, která sahala až ke sluneční bohyni Amaterasu. S pozicí

císaře jsou spojeny v legendách zmiňované císařské korunní klenoty, zrcadlo, náhrdelník a meč. Zároveň vláda prosazovala pozici Japonců jako nadřazeného národa, protože jako národ v podstatě vzešli z bohů.

Názory dnešních Japonců na šintó se lišily, ale šintó podle nich zneužito nebylo. Spíše šlo o využití šintó například pro vojenské účely. Navíc je potřeba rozlišovat mezi pojmy šintó a kokka šintó. Zneužití šintó podle respondentů vliv na názor ohledně šintó jako takového spíše nemělo. Mytologie byla problematickým pojmem, protože respondenti často nevěděli, co si pod ním představit. Nicméně o zneužití mytologie většinou nevěděli. Zneužití mytologie náhled na ni do jisté míry ovlivnil. Co se významu šintó pro dnešní Japonce týče, šintó si příliš neuvědomují, protože se jedná o přirozenou součást jejich života. Mytologie nemá pro dnešní Japonce moc velký význam, maximálně jako obor studia. Kokka šintó podle respondentů sloužilo jako nástroj pro sjednocení národa a jeho myšlení. Zavedení kokka šintó mělo pozitivní důsledky ve formě zmiňovaného sjednocení národa a usnadnění vedení války. Negativy byla například nemožnost vyjádřit svůj názor a snaha o očištění šintó od cizích vlivů. Respondenti zastávali názor, že ke znovuzkříšení kokka šintó s největší pravděpodobností nedojde.

Resumé

The aim of this thesis is to describe the misuse of Shinto and Japanese mythology in the period before and during the Second World War and to determine the attitude of today's Japanese towards the said religion and mythology. I tried to find out if and how the Japanese native religion Shinto and Japanese mythology had been misused by propaganda. For better understanding I provided historic background. State Shinto was the element that had been misused in the studied period. In search for the signs of misuse I concentrated on the creation, development and demise of State Shinto. In the part dedicated to mythology I focused on emphasizing the myths that were used by Japanese propaganda. This work also deals with today's Japanese attitude towards Shinto and mythology through analysis of answers gathered with the use of a short questionnaire.

Seznam pramenů a literatury

Literatura

ANESAKI, Masaharu. *History of Japanese Religion*. Rutland, VT: Tuttle, 1963, 423 s. ISBN 978-0804802482.

BECHERT, H. a R. GOMBRICH. (Hrsg.). *Der Buddhismus: Geschichte und Gegenwart*. 2. Aufl. (dieser Ausg.). München: C. H. Beck, 2002, 400 s. ISBN 3-406-42138-5.

BOHÁČKOVÁ, Libuše a Vlasta WINKELHÖFEROVÁ. *Vějíř a meč: Kapitoly z dějin japonské kultury*. Praha: Panorama, 1987, 389 s.

BOWRING, Richard. *The Religious Traditions of Japan 500-1600*. New York: Cambridge University Press, 2005, 485 s. ISBN 0-521-85119-X.

BREEN, John a Mark TEEUWEN. (eds.). *Shinto in History: Ways of the Kami*. Honolulu: University of Hawai'i Press, c 2000, 368 s. ISBN 08-248-2363-X.

CLARKE, Peter a Peter BEYER. (eds.). *The World's Religions: Continuities and Transformations*. Abingdon: Routledge, 2009, 783 s. ISBN 978-0-415-39725-4.

EARHART, H. Byron. *Náboženství Japonska: Mnoho tradic na jedné svaté cestě*. Praha: Prostor, 1998, 189 s. ISBN 80-85190-80-X.

ELLEMAN, Bruce A. a Stephen KOTKIN. (eds.). *Manchurian Railways and the Opening of China: An International History*. Armonk, NY: M. E. Sharpe, c 2010, 235 s. ISBN 978-0-7656-2514-4.

FIALA, Karel. (přel.). *Kodžiki: kronika dávného Japonska*. Praha: ExOriente, 2012, 371 s. ISBN 978-80-9042-46-9-2.

GOODMAN, Carl F. *The Rule of Law in Japan: A Comparative Analysis*. 2nd rev. ed. Alphen aan den Rijn, The Netherlands: Kluwer Law International, c 2008, 552 s. ISBN 978-90-411-2750-1.

HIGHAM, Charles F. W. *Encyclopedia of Ancient Asian Civilizations*. New York: Facts On File, c 2004, 440 s. ISBN 0-8160-4640-9.

HILSKÁ, Vlasta. *Dějiny a kultura japonského lidu*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, 383 s.

KASAHARA, Kazuo. (ed.). *A History of Japanese Religion*. Tokyo: Kosei Publishing Company, c 2001, 648 s. ISBN 43-330-1917-6.

KIM, Yong Choon. *Oriental Thought: An Introduction to the Philosophical and Religious Thought of Asia*. Totowa, NJ: Littlefield, Adams, 1981, 129 s. ISBN 0-8226-0365-9.

MASON, R. H. P. a J. G. CAIGER. *Dějiny Japonska*. Praha: Fighters Publications, 2007, 410 s. ISBN 978-80-86977-13-3.

MCGRATH, Alister E. a Darren C. MARKS. *The Blackwell Companion to Protestantism*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2004, 512 s. ISBN 0-631-23278-8.

MILLER, Frank O. *Minobe Tatsukichi: Interpreter of Constitutionalism in Japan*. Berkeley: University of California Press, 1965, 392 s.

PICKEN, Stuart D. B. *Sourcebook in Shinto: Selected Documents*. Westport, Conn.: Praeger, 2004, 399 s. ISBN 0-313-26432-5.

REISCHAUER, Edwin O. a Albert M. CRAIG. *Dějiny Japonska*. Vyd. druhé, dopl. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009, 476 s. ISBN 978-80-7106-513-5.

ROBERTS, Jeremy. *Japanese Mythology A to Z*. 2nd ed. New York, NY: Chelsea House Publishers, c 2010, 138 s. ISBN 978-1-60413-435-3.

SCHEID, Bernhard. *Der Eine und Einzige Weg der Götter: Yoshida Kanetomo und die Erfindung des Shinto*. Wien: Vlg. der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2001, 393 s. ISBN 978-3-7001-2989-9.

TANABE, George J. Jr. (ed.). *Religions of Japan in Practice*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1999, 550 s. ISBN 978-0691057880.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Dějiny Japonska*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1986, 603 s.

VASILJEVOVÁ, Zdeňka. *Novodobé dějiny Japonska: 1868-1951*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, 174 s.

WINKELHÖFEROVÁ, Vlasta a Miriam LÖWENSTEINOVÁ. *Encyklopedie mytologie Japonska a Koreje*. Praha: Libri, 2006, 175 s. ISBN 80-7277-265-1.

Internetové zdroje

ANTONI, Klaus. The “Separation of Gods and Buddhas” at Ōmiwa Jinja in Meiji Japan. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. Spring 1995, vol. 22, no. 1/2, s. 139-159 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/30233540>

Australian Dictionary of Biography [online]. Australian Dictionary of Biography, c 2006-2012 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://adb.anu.edu.au/>

Birth of the Constitution of Japan [online]. National Diet Library, c 2003-2004 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/constitution/e/index.html>

Department of English [online]. University of Illinois, c 2008 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.english.illinois.edu/>

Department of History [online]. [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: http://www.shsu.edu/~his_www/

Encyclopædia Britannica [online]. Encyclopedia Britannica, c 2012 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://www.britannica.com/>

Encyclopedia of Shinto [online]. Kokugakuin University, c 2002-2006 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z: <http://eos.kokugakuin.ac.jp/modules/xwords/>

Isejingu [online]. Jingu Administration Office, c 2002 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.isejingu.or.jp/english/index.htm>

Japanese Architecture and Art Net Users System [online]. Japanese Architecture and Art Net Users System, c 2001 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.aisf.or.jp/~jaanus/>

KITAGAWA, Joseph M. The Japanese “Kokutai” (National Community) History and Myth. *History of Religions* [online]. Feb. 1974, vol. 13, no. 3, s. 209-226 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/1061814>

Liberal Democratic Party of Japan [online]. The Liberal Democratic Party of Japan, c 2011 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.jimin.jp/english/index.html>

Meiji Jingu [online]. Meiji Jingu, c 2009 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z:
<http://www.meijijingu.or.jp/english/index.html>

MIYAZAKI, Kentaro. Hidden Christians in Contemporary Nagasaki. *Crossroads: A Journal of Nagasaki History and Culture* [online]. Summer 1993, no. 1 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z:
http://www.uwosh.edu/faculty_staff/earns/miyazaki.html

NOSCO, Peter. Secrecy and the Transmission of Tradition: Issues in the Study of the “Underground” Christians. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. March 1993, vol. 20, no. 1, s. 3-29 [cit. 2012-08-09]. Dostupné z: <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/jjrs/pdf/386.pdf>

Portraits of Modern Japanese Historical Figures [online]. National Diet Library, c 2004 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.ndl.go.jp/portrait/e/index.html>

ROMER, Christina D. Great Depression. In: *Econometrics Laboratory Software Archive* [online]. 20. December 2003 [cit. 2012-08-11]. Dostupné z:
http://elsa.berkeley.edu/~cromer/great_depression.pdf

SHIMAZONO, Susumu. State Shinto in the Lives of the People: The Establishment of Emperor Worship, Modern Nationalism, and Shrine Shinto in Late Meiji. *Japanese Journal of Religious Studies* [online]. Nanzan Institute for Religion and Culture, c 2009, vol. 36, no. 1, s. 93-124 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://nirc.nanzan-u.ac.jp/publications/jjrs/pdf/814.pdf>

Supreme Court of Japan [online]. Supreme Court of Japan, c 2006 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.courts.go.jp/english/>

TAMAMOTO, Masaru. A Land without Patriots: The Yasukuni Controversy and Japanese Nationalism. *World Policy Journal* [online]. Fall 2001, vol. 18, no. 3, s. 33-40 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/40209758>

The Imperial Household Agency [online]. The Imperial Household Agency [cit. 2012-08-12]. Dostupné z: <http://www.kunaicho.go.jp/eindex.html>

World Council of Churches [online]. World Council of Churches, c 2012 [cit. 2012-08-10]. Dostupné z: <http://www.oikoumene.org/>

WWII Behind Closed Doors: Stalin, the Nazis and the West [online]. Community Television of Southern California, c 2009 [cit. 2012-08-13]. Dostupné z:
<http://www.pbs.org/behindcloseddoors/>

Yasukuni Shrine [online]. Yasukuni Shrine, c 2008 [cit. 2012-08-12]. Dostupné z:
<http://www.yasukuni.or.jp/english/index.html>